

Extern evaluatieonderzoek traject Excellente Scholen

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

EXTERN EVALUATIEONDERZOEK
TRAJECT EXCELLENTE SCHOLEN

- eindrapport -

drs. Jacob van der Wel
Marloes Snijdewint MSc
drs. Nisan Mol (DUO)

Regioplan
Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 - 5315315

Amsterdam, juni 2016
Publicatienr. 16025

© 2016 Regioplan, in opdracht van de Inspectie van het Onderwijs
Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Regioplan.
Regioplan aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

INHOUDSOPGAVE

Managementsamenvatting	I
1 Inleiding	1
1.1 Achtergrond.....	1
1.2 Onderzoeksopzet.....	1
1.3 Leeswijzer	5
2 Bekendheid met het traject	7
2.1 Bekendheid met het predicaat Excellente School en de procedure om dit te verkrijgen.....	7
3 Meningen over het traject	9
3.1 Houding van scholen tegenover toewijzing predicaat.....	9
3.2 Visie van externe partijen op traject.....	14
3.3 Wensen ter verbetering ten aanzien van het traject	16
3.4 Conclusie.....	17
4 Motieven om wel of niet deel te nemen	19
4.1 Overwegingen deelnemers aan het traject in 2015.....	19
4.2 Voormalige excellente scholen die zich niet kandidaat hebben gesteld in 2015.....	21
4.3 Overwegingen niet-deelnemers.....	21
4.4 Conclusie.....	26
5 Effecten van deelname aan het traject	27
5.1 Kenmerken van kandidaat Excellente Scholen in 2015.....	27
5.2 Gevolgen van toekenning van het predicaat Excellente School 2015-2017.....	29
5.3 Als de school het predicaat niet heeft verworven.....	32
5.4 Gevolgen die voormalige excellente scholen ondervonden.....	34
5.5 Kwantitatieve ontwikkelingen bij excellente scholen	35
5.6 Conclusie.....	42
6 Leren van elkaar	45
6.1 Leren van elkaar?	45
6.2 Contact met excellente scholen.....	47
6.3 Behoeftte aan nieuwe initiatieven.....	48
6.4 Conclusies.....	50
Bijlage 1 Kenmerken respons niet-deelnemers.....	51
Bijlage 2 Overzicht gesprekspartners telefonische interviews	53
Bijlage 3 Tabellen bij figuur 6.1 en figuur 6.2	55

MANAGEMENTSAMENVATTING

In het voorjaar van 2015 ontving de jury Excellente Scholen jury 210 aanmeldingen van scholen en afdelingen die zich daarmee kandidaat stelden voor het predicaat Excellente School 2015-2017. Het merendeel van de kandidaten heeft zich in een presentatie aan de jury getoond en is vervolgens door een delegatie van de jury bezocht. Op basis van haar bevindingen heeft de jury in december 2015 130 (afdelingen van) scholen voorgedragen voor het predicaat (zie tabel).

Kandidaat Excellente Scholen 2015-2017

Sector	Aanmeldingen 2015	Excellente Scholen 2015-2017
Po	62 scholen	37 scholen
Sbo	8 scholen	7 scholen
So	26 schoolsoorten	19 schoolsoorten (13 so en 6 vso)
Vo	103 schoolsoorten	60 schoolsoorten
Pro	10 scholen	7 scholen
Totaal	210 aanmeldingen	130 scholen/schoolsoorten

In 2016 heeft de Inspectie Regioplan gevraagd een evaluatie uit te voeren waarmee inzicht wordt gegeven in:

- de motieven van scholen om wel of niet mee te doen;
- de effecten van verwerving van het predicaat;
- leren van elkaar.

Hiervoor zijn 146 scholen die zich in 2015 kandidaat hebben gesteld en 1166 scholen die dat niet hebben gedaan benaderd met het verzoek om een digitale vragenlijst in te vullen. Daarnaast is met negen scholen een verdiepend interview gehouden. Aanvullend is in een telefonisch interview aan vier partijen (de PO-Raad de VO-raad, de AOb en Ouders en Onderwijs) gevraagd naar hun visie op het traject zoals dat tot nu toe heeft vorm gekregen.

De respons op de digitale vragenlijst bedroeg respectievelijk 82 en 20 procent.

Verdeling respons over de sectoren

	Kandidaten		Niet deelnemers	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Po en sbo	54	44%	133	57%
So en vso	15	12%	12	5%
Vo en pro	54	44%	88	38%
Totaal respons	123		233	

Een kanttekening bij de respons onder de scholen die zich niet kandidaat hebben gesteld (de 'niet-deelnemers') is dat deze laag is en in een aantal opzichten afwijkt van de hele populatie scholen in Nederland. Bij de interpretatie van de bevindingen moeten we daarom voorzichtig zijn.

Aanmelding als kandidaat Excellente School

Toetsing van (de kwaliteit van) de school door een externe partij, de erkenning van geleverde prestaties en een sterke ontwikkeling van de school in de voorliggende jaren zijn belangrijke redenen voor scholen om zich kandidaat te stellen voor het predicaat Excellente School. Voor de Excellente Scholen 2014 speelde de continuering van het predicaat vaak een rol bij de keuze om zich opnieuw kandidaat te stellen. Veel scholen vinden het aantrekkelijk dat het predicaat vanaf 2015 voor drie jaar geldig is. Het merendeel van de scholen die zich in 2015 kandidaat hebben gesteld is positief over het traject. Dat geldt zeker voor de scholen die het predicaat Excellente School 2015-2017 hebben verworven.

Scholen die niet aan het traject hebben deelgenomen, herkennen deze argumenten wel, maar hebben niet voor deelname gekozen omdat ze de prioriteiten bij andere zaken leggen, denken dat het traject te tijdrovend is of de meerwaarde van het predicaat betwijfelen. Ook het ontstaan van ongewenste competitie binnen het onderwijs is een argument dat veel van deze scholen noemen. Onder de scholen die niet hebben deelgenomen aan het traject zijn de meningen over het traject verdeeld. Een behoorlijk deel van deze scholen staat kritisch tegenover de toekenning van het predicaat Excellente School.

De contactpersonen van de PO-Raad, de VO-raad en Ouders en Onderwijs zijn over het algemeen positief over de aanwijzing van excellente scholen. De AOb maakt zich vooral zorgen over de tweedeling die kan worden veroorzaakt door toekenning van het predicaat.

De scholen die zich in 2015 kandidaat hebben gesteld voor het predicaat Excellente Scholen 2015-2017 vormen geen representatieve afspiegeling van het Nederlandse onderwijs. Het basisonderwijs is ondervertegenwoordigd en datzelfde geldt voor verschillende regio's. Als gevolg van deze selectieve aanmelding wijken ook de Excellente Scholen 2015-2017 in samenstelling af van de totale populatie scholen in Nederland.

Effecten van de toekenning van het predicaat

Veel kandidaat Excellente Scholen noemen de uitdaging om verder te gaan met schoolontwikkeling en het gegroeide zelfbewustzijn als positief effect. Onder de scholen die het predicaat hebben verworven, zijn er vrij veel die het gevoel hebben dat de omgeving van de school en dan met name andere scholen negatief reageren op de toekenning van het predicaat aan de school. Verschillende scholen die het predicaat niet ontvingen, zijn daarover teleurgesteld.

Basisscholen die in 2012, 2013 en/of 2014 het predicaat Excellente School hebben verworven, profiteren van een lichte groei van het leerlingenaantal, terwijl de trend bij vergelijkbare scholen een lichte krimp is. In het speciaal basisonderwijs is de krimp bij de excellente scholen minder dan bij

vergelijkbare scholen. De ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs zijn onvoldoende eenduidig om van effecten van toekenning van het predicaat te kunnen spreken.

Excellente scholen wijken al tijdens het moment dat ze zich kandidaat stellen qua samenstelling iets af van scholen uit de controlegroep. De toekenning van het predicaat lijkt geen grote invloed te hebben op de ontwikkeling van de samenstelling; excellente scholen volgen hierbij de trends die we ook bij de controlegroep zien.

In het jaar dat excellente scholen zich kandidaat hebben gesteld, scoren ze gemiddeld al iets hoger bij de Cito-eindtoets en het centraal examen dan de scholen uit de controlegroep. In de eerste jaren na de toekenning van het predicaat houden de excellente scholen deze verschillen vast. We zien hierbij geen verband met de toekenning van het predicaat.

Leren van elkaar

De scholen die zich in 2015 kandidaat hebben gesteld, onderschrijven doorgaans dat scholen kunnen leren van excellente scholen. Excellente scholen vinden ook zelf dat ze andere scholen iets te bieden hebben. In het algemeen ziet de meerderheid van de scholen het nut van leren van elkaar, al hoeft een school niet per se excellent te zijn om als goed voorbeeld te kunnen dienen. De animo voor nieuwe initiatieven die gericht zijn op uitwisseling met excellente scholen lijkt gering onder scholen die niet aan het traject hebben deelgenomen. Bij een deel van deze scholen kan daarbij meespelen dat ze sowieso kritisch tegenover de toekenning van het predicaat staan.

1 INLEIDING

1.1 Achtergrond

Sinds 2015 valt de jury Excellente Scholen onder de verantwoordelijkheid van de Inspectie van het Onderwijs. Net als de 'eerste' jury nodigt de huidige jury scholen uit om zich, via een digitale aanmelding, bij haar kandidaat stellen voor het predicaat. De scholen die zich hebben aangemeld, zijn uitgenodigd om hun kandidaatstelling toe te lichten in een presentatie voor de jury. Het merendeel van de kandidaten is vervolgens bezocht door een delegatie van de jury. In december 2015 heeft de jury op basis van haar bevindingen gedurende het traject 130 (afdelingen van) scholen voorgedragen voor het predicaat 2015-2017.

De Inspectie vindt het belangrijk de verworven inzichten systematisch te inventariseren en te beschrijven. Een evaluatie onder scholen moet hiervoor input leveren. Daarnaast wil de Inspectie meer inzicht in de beweegredenen van scholen om zich wel of niet kandidaat te stellen. Daarom wil ze bij deze evaluatie ook scholen betrekken die zich niet hebben aangemeld. De Inspectie heeft Regioplan gevraagd om een onderzoek uit te voeren dat in aanpak aansluit bij de evaluatie die in 2015 is uitgevoerd.¹

1.2 Onderzoeksopzet

1.2.1 Aandachtspunten

De Inspectie wil graag inzicht in de volgende aspecten:

Aanmelding

Wat zijn beweegredenen om als school wel of niet aan te melden? Op welke wijze onderscheiden scholen die zich aanmelden als kandidaat Excellente School zich van scholen die zich niet aanmelden (op kenmerken als geografische spreiding et cetera)? Zijn er relaties tussen regionale setting en leeromgeving?

Toekenning van het predicaat

Wat zijn de effecten/gevolgen van het al dan niet verwerven van het predicaat voor de school? Wat zijn de effecten/gevolgen van het toekennen van een enkelvoudig oordeel 'excellent' voor de school? Heeft de toekenning van het predicaat effect op ontwikkeling van scholen (Versnelling? Verbreding? Terugval?)?

¹ *Evaluatieonderzoek naar het predicaat excellente school*. Universiteit Utrecht, DUO en Regioplan, 2015.

Leren van elkaar

Een doelstelling is dat andere scholen zich aan excellente scholen kunnen optrekken. In hoeverre wordt dit in de praktijk gerealiseerd? Welke belemmeringen zijn er? Welke mogelijkheden tot verbetering zijn er?

1.2.2 Onderzoeksaanpak

Om de vragen van de Inspectie te kunnen beantwoorden, is gekozen voor een aanpak die de volgende onderdelen omvat:

- een analyse op bestanden van DUO (de ontwikkeling van de leerlingenpopulatie en de opbrengsten);
- een webonderzoek onder scholen die zich wel kandidaat hebben gesteld in 2015 en scholen die dat niet hebben gedaan;
- telefonische interviews met scholen en overige respondenten (PO-Raad, VO-raad, AOb, Ouders en Onderwijs).

Het onderzoek richt zich op de volgende groepen van scholen:

1. Alle scholen die zich in 2015 hebben aangemeld als kandidaat Excellente School en die vervolgens het hele traject hebben doorlopen (inclusief schoolbezoek).
2. (Een steekproef van) ruim 1100 scholen die zich in 2015 niet kandidaat hebben gesteld.²

In de analyse van de bestanden van DUO worden scholen die in de periode 2012-2014 het predicaat ontvingen, vergeleken met scholen uit een controlegroep.

Analyse op bestanden van DUO

De bestandsanalyse is bedoeld om meer inzicht te krijgen in de effecten die toekenning van het predicaat heeft gehad op de scholen die het predicaat Excellente School hebben verworven in de periode 2012-2014. Per jaargang heeft DUO de excellente scholen vergeleken met een controlegroep van scholen die binnen een straal van tien kilometer van een excellente school liggen en die een overlappend onderwijsaanbod hebben. Met een analyse op het bestand krijgen we een indruk van de effecten van de toekenning van het predicaat op de samenstelling van de leerlingenpopulatie en op opbrengsten (bij het basisonderwijs de gemiddelde score op de Cito-eindtoets, bij het voortgezet onderwijs het gemiddelde resultaat op het centraal examen en het slagingspercentage). Omdat de analyse bedoeld is om meer inzicht te krijgen in de effecten van de toekenning van het predicaat op de wat langere termijn, heeft deze analyse nog geen zin voor de meest recente generatie excellente scholen.

Naast deze analyse hebben we de populatie scholen die zich hebben aangemeld als kandidaat Excellente School vergeleken met de hele populatie

² Hetgeen niet uitsluit dat scholen zich eerder kandidaat kunnen hebben gesteld (in 2012, 2013 of 2014) of zich tijdens de nieuwe aanmeldingsronde in het voorjaar van 2016 kunnen hebben aangemeld als kandidaat Excellente School 2016-2018.

scholen in Nederland om te kijken in hoeverre de scholen die zich aanmeldden zich op de kenmerken sector, denominatie, regio en provincie onderscheiden van de scholen in Nederland.

Webonderzoek onder scholen

Er zijn twee internetvragenlijsten voor scholen ontwikkeld, één voor scholen die zich hebben aangemeld en één voor scholen die dat niet hebben gedaan. Omwille van de vergelijkbaarheid sloten de vragenlijsten op enkele kernpunten aan bij de vragenlijsten die gebruikt zijn tijdens de vorige evaluatie.

Scholen die zich in het voorjaar van 2015 kandidaat hebben gesteld voor het predicaat is gevraagd naar hun motivatie, het effect van de kandidaatstelling en de eventuele toekenning van het predicaat (of het uitblijven daarvan) op de schoolontwikkeling en de ervaringen met leren van elkaar. Waar relevant is binnen de vragenlijst op onderdelen onderscheid gemaakt tussen scholen die het predicaat wel hebben ontvangen en scholen die het predicaat niet hebben gekregen.

Scholen die zich niet kandidaat hebben gesteld, kregen vragen over de bekendheid van het predicaat en hun motivatie om niet deel te nemen aan het traject.

De scholen die zich in 2015 hebben aangemeld als kandidaat Excellente School³ zijn nagenoeg integraal benaderd. Scholen die verschillende afdelingen hebben aangemeld, hebben we één keer benaderd.⁴ Scholen die het traject niet helemaal doorlopen hebben, zijn niet benaderd. In totaal hebben 146 contactpersonen een uitnodiging ontvangen. Uit de scholen die zich niet kandidaat hebben gesteld, hebben we een steekproef getrokken van 1166 scholen.

Alle scholen zijn per e-mail uitgenodigd om mee te doen aan de webenquête. Vervolgens is er tot twee keer toe een herinnering gestuurd naar de scholen die niet hebben gerepsondeerd. De respons op de vragenlijst bedroeg respectievelijk 82 en 20 procent.

³ In 2015 ontving de jury Excellente Scholen in totaal 210 aanmeldingen. In het voortgezet onderwijs en in het speciaal onderwijs moet elke schoolsoort apart worden aangemeld. Een groot deel van de scholen in het voortgezet onderwijs (en het speciaal onderwijs) meldde verschillende afdelingen aan. Van de 210 aanmeldingen hebben 130 scholen/schoolsoorten het predicaat Excellente School 2015-2017 ontvangen.

⁴ Als een van de aangemelde afdelingen het predicaat heeft verworven, benaderen we de school primair als excellente school.

Tabel 1.1 Verdeling respons over de sectoren

	Deelnemers		Niet deelnemers	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Po en sbo	54	44%	133	57%
So en vso	15	12%	12	5%
Vo en pro	54	44%	88	38%
Totaal respons	123		233	

De respons onder de scholen die zich in 2015 kandidaat hebben gesteld (de 'deelnemers') is representatief voor deze scholen.⁵

Met 20 procent is het responspercentage onder scholen die niet aan het traject hebben meegedaan (de 'niet-deelnemers') erg laag gebleven. Het is niet uit te sluiten dat er enige selectie heeft plaatsgevonden en dat bijvoorbeeld personen met een uitgesproken mening over het onderwerp vaker de moeite hebben genomen om de vragenlijst in te vullen. Daarnaast wijkt de respons in een aantal opzichten af van de hele populatie scholen in Nederland.⁶ De scholen uit het voortgezet onderwijs (inclusief praktijkonderwijs) zijn sterk oververtegenwoordigd.⁷ Ook de spreiding over de regio's wijkt significant af (scholen uit de regio Oost en West zijn oververtegenwoordigd). Een en ander betekent dat we erg voorzichtig moeten zijn bij de interpretatie van de bevindingen.

Interviews met negen scholen⁸

Aanvullend op de digitale benadering van scholen hebben we een beperkt aantal scholen gebeld om door te praten over motieven en (verwachte) effecten en eventuele ervaringen en verbeterpunten. Het gaat om:

- vier scholen die in de voorliggende jaren het predicaat Excellente School hebben verworven, maar zich in 2015 niet opnieuw kandidaat hebben gesteld (deze scholen zijn niet eerder bij deze evaluatie betrokken);
- vijf scholen die zich in 2015 niet hebben aangemeld en dat (in principe) ook niet van plan zijn in de toekomst.

Telefonische interviews overige partijen

In telefonische interviews is aan vier partijen gevraagd naar hun visie op het traject zoals dat tot nu toe heeft vorm gekregen. In deze interviews is gevraagd naar de bekendheid met het predicaat en de eigen mening hierover,

⁵ We hebben daarbij met name gekeken naar sector en het al dan niet verwerven van het predicaat.

⁶ In bijlage 1 geven we een overzicht van deze respons, uitgesplitst naar een aantal relevante kenmerken.

⁷ Landelijk gezien vormen de scholen voor voortgezet onderwijs en praktijkonderwijs 8 procent van de scholen, in de respons bedraagt het percentage 37 procent.

⁸ In bijlage 2 vindt u een lijst met enige gegevens over de personen waarmee gesproken is.

de mening van de achterban en de gesignaleerde ontwikkelingen ten aanzien van excellentie. De geïnterviewde partijen zijn:

- de Algemene Onderwijsbond (AOB);
- Ouders en Onderwijs;
- de PO-Raad;
- de VO-raad.

1.3 Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken presenteren we de bevindingen per onderdeel: in hoofdstuk 2 beschrijven we hoe het staat met de bekendheid met het traject onder de scholen die daar niet aan hebben deelgenomen. Vervolgens gaan we in hoofdstuk 3 in op de meningen over het traject Excellente School. In hoofdstuk 4 bespreken we de motieven van de scholen om zich wel of niet kandidaat te stellen. Daarnaast kijken we in dit hoofdstuk naar de kenmerken van de scholen die aan het traject deelnemen. In hoofdstuk 5 concentreren we ons op de scholen die hebben deelgenomen aan het traject en bespreken we de effecten van de deelname en van eventuele toekenning van het predicaat Excellente School 2015-2017. Ten slotte gaan we in hoofdstuk 6 in op hoe deelnemers en niet-deelnemers tegenover elkaar staan.

2 BEKENDHEID MET HET TRAJECT

Voordat we in het volgende hoofdstuk ingaan op de motieven die een rol spelen bij de keuze van een school om zich wel of niet kandidaat te stellen voor het predicaat Excellente School, willen we weten in welke mate scholen die zich in 2015 niet hebben aangemeld het traject kennen en uit welke bronnen ze informatie over het traject hebben gekregen. De vraag naar bronnen is ook gesteld aan scholen die zich in 2015 hebben aangemeld als kandidaat Excellente School.

2.1 Bekendheid met het predicaat Excellente School en de procedure om dit te verkrijgen

Niet-deelnemers

De helft van de scholen die in 2015 niet aan het traject hebben deelgenomen, geeft aan dat ze goed weten waar het over gaat (tabel 2.1). Het percentage scholen dat zegt bekend te zijn met het traject is significant hoger dan tijdens de vorige evaluatie, toen een kwart van de scholen wist waar het over ging.

Tabel 2.1 Bekendheid met het predicaat Excellente School en de procedure om dit te verkrijgen (n=233)

	Aantal	Percentage
Ik weet goed waar het over gaat	113	49%
Ik weet min of meer waar het over gaat	107	46%
Ik weet daar nagenoeg niets over	13	6%

Als belangrijkste bronnen voor de bekendheid met het traject noemen scholen de pers, andere, niet nader genoemde publicaties en de nieuwsbrieven van de Inspectie en van OCW (tabel 2.2). Veel scholen kennen het traject ook van horen zeggen (door een andere school, het bestuur of een andere partij).

Tabel 2.2 Bron waaruit niet-deelnemer het traject kent (n=220)

	Aantal	Percentage
Uit de pers	121	55%
Via een andere publicatie (digitaal of op papier)	89	41%
Via een nieuwsbrief van de Inspectie	88	40%
Via een nieuwsbrief van OCW	86	39%
Via een andere school	77	35%
Via het bestuur van onze school	51	23%
Van horen zeggen (door andere dan genoemde partijen)	49	22%
Via de inspecteur (van de Inspectie van het Onderwijs)	20	9%
We hebben ons in het verleden al eens kandidaat gesteld	14	6%

Hoewel ze in de vragenlijst meldden dat ze (redelijk) bekend zijn met het traject Excellente Scholen, zeggen de scholen die zich nooit eerder hebben aangemeld in de interviews dat ze niet goed op de hoogte zijn van het traject. Ze weten niet precies aan welke voorwaarden een school moet voldoen om excellent te worden of hebben zich er niet in verdiept, omdat ze geen belangstelling hebben voor het traject.

Deelnemers aan het traject in 2015

De meeste scholen die zich in 2015 kandidaat hebben gesteld, kennen het traject op basis van hun vorige deelname (tabel 2.3). Andere belangrijke bronnen voor de bekendheid met het traject die worden genoemd zijn de nieuwsbrieven van de Inspectie van het Onderwijs en OCW, via besturen of via andere scholen.

Tabel 2.3 Bron waaruit deelnemer het traject kent (n=123)

	Aantal	Percentage
We hoorden het tijdens het vorige traject (aanmelding als Excellente School 2014)	84	68%
Via een nieuwsbrief van de Inspectie van het Onderwijs	29	24%
Via een nieuwsbrief van het ministerie van OCW	28	23%
Via het bestuur van onze school	21	17%
Via andere scholen	19	15%
Via een andere publicatie (digitaal of op papier)	12	10%
Via de inspecteur (van de Inspectie van het Onderwijs)	11	9%
Van horen zeggen (door andere dan genoemde partijen)	11	9%
Uit de pers	8	7%

3 MENINGEN OVER HET TRAJECT

In dit hoofdstuk beschrijven we de houding van scholen tegenover de toewijzing van het predicaat Excellente Scholen. Daarnaast komt in dit hoofdstuk ook het oordeel van externe partijen over het traject aan bod. We sluiten het hoofdstuk af met een beschrijving van de wensen van de verschillende partijen ter verbetering van het traject.

3.1 Houding van scholen tegenover toewijzing predicaat

Ruim 80 procent van de deelnemers aan het traject Excellente Scholen kijkt achteraf (overwegend) positief terug op het traject (tabel 3.1).

Tabel 3.1 Oordeel achteraf van deelnemers over het traject

	Deelnemers (n=123)
Positief	51%
Overwegend positief	32%
Neutraal	9%
Overwegend negatief	6%
Negatief	2%

Bijna de helft van respondenten van scholen die niet aan het traject hebben deelgenomen, staat (overwegend) negatief tegenover de toewijzing van het predicaat (tabel 3.2).

Tabel 3.2 Houding van niet-deelnemers tegenover de toewijzing van het predicaat aan Excellente Scholen

	Niet deelnemers (n=233)
Positief	9%
Overwegend positief	15%
Neutraal	28%
Overwegend negatief	28%
Negatief	21%

3.1.1 Deelnemers en de toewijzing van het predicaat

Deelnemers die het predicaat hebben ontvangen, staan (overwegend) positief tegenover het traject. Van de deelnemers die geen predicaat hebben ontvangen, is ongeveer veertig procent (overwegend) positief over de toewijzing van het predicaat en bijna een derde (overwegend) negatief (tabel 3.3).

Tabel 3.3 Oordeel achteraf van deelnemers het traject

	Deelnemers met predicaat (n=91) ¹	Deelnemers zonder predicaat (n=32)
Positief	65%	13%
Overwegend positief	33%	28%
Neutraal	2%	28%
Overwegend negatief	0%	22%
Negatief	0%	9%

Als we deze cijfers vergelijken met de vorige meting dan zien we bij de deelnemers die het predicaat hebben verworven nagenoeg dezelfde percentages. De deelnemers die het predicaat niet hebben gehad, lijken in de recente meting wat negatiever te oordelen dan tijdens de vorige meting.²

Veel respondenten hebben gebruikgemaakt van de mogelijkheid om hun oordeel in de vragenlijst toe te lichten. Deelnemers die het predicaat niet hebben verworven en het traject (overwegend) positief beoordelen, zeggen in hun toelichting dat zij een goed beeld hebben gekregen van waar zij staan, dat zij het schoolbezoek prettig vonden en de jury professioneel vonden. Vijf scholen noemen dat zij goede aanbevelingen hebben gekregen om het excellentieprofiel te ontwikkelen.

Deelnemers die het predicaat niet hebben verworven en het traject (overwegend) negatief beoordelen, noemen in de toelichting zaken zoals dat juryleden niet consistent hebben geoordeeld of al een vooringenomen conclusie hadden bij de start van het bezoek, er aanbevelingen ontbreken en het rapport positief oogde, maar de beoordeling negatief was. Drie scholen vonden dat de jury te veel focuste op resultaten.

Aanbeveling traject aan andere scholen

De vraag of zij deelname aan het traject zouden aanbevelen aan andere scholen, wordt door het merendeel van de deelnemers die het predicaat hebben verworven bevestigend beantwoord (tabel 3.4). Onder de deelnemers die geen predicaat hebben verworven, zijn de meningen hierover verdeeld.

Tabel 3.4 Aanbeveling traject aan andere scholen

	Predicaat 2015-2017 (n=91)	Geen predicaat (n=32)
Ja	85%	34%
Nee	1%	31%
Ik weet het niet	13%	34%

Ook in de vorige meting is aan de deelnemers gevraagd of ze het traject zouden aanbevelen aan andere scholen. Bij de scholen die het predicaat wel

¹ Deze groep is inclusief 6 kandidaten die deelnamen met meerdere afdelingen en niet voor alle afdelingen het predicaat hebben ontvangen.

² Universiteit Utrecht, et al, 2015, pagina 17.

hebben verworven liggen de verhoudingen nagenoeg gelijk, deelnemers die het predicaat niet hebben gehad, zeggen in de laatste meting vaker dat ze het niet zouden aanbevelen dan vergelijkbare deelnemers in de vorige meting.³

Deelnemers die het predicaat hebben verworven, zeggen in de toelichting dat het een gratis advies is dat kansen voor de school oplevert, dat het verrijkend is voor de school en het team en dat scholen niet moeten overschatten hoeveel werk het is.

Deelnemers die het predicaat niet hebben verworven en het traject aanraden, vinden dat scholen het zelf moeten bepalen, dat het traject het team scherp houdt en dat de school als ze het predicaat niet ontvangt, wordt uitgedaagd de onderwijskwaliteit te verbeteren.

Deelnemers die het predicaat niet hebben verworven en het traject niet aanraden, zeggen in hun toelichting bijvoorbeeld dat het traject te veel inspanning en/of tijd kost, dat de effecten minimaal zijn, dat de beoordeling eerst objectiever moet worden en dat het de school ook kwetsbaar kan maken, omdat sommige ouders en de omgeving sceptisch staan tegenover het predicaat.

Ter illustratie geven we hieronder een paar citaten uit reacties van scholen die aan het traject hebben deelgenomen:

“Wanneer een school behoefte heeft aan nieuwe positieve energie en een externe extra meting zou ik dit een andere school aanraden.”

“Het maakt je scherp in je werken; je kijkt kritisch naar je eigen school en zet hoog in. Het is een mooie erkenning van je werk. Wij vinden het belangrijk dat scholen in Nederland durven laten zien waar ze goed in zijn. Dat je het mag laten horen en weten dat je boven het gemiddelde uit wilt komen.”

Voormalige excellente scholen die zich niet kandidaat hebben gesteld in 2015

Op de vraag hoe zij terugkijken op het traject Excellente Scholen, vertellen alle vier scholen dat zij het traject met plezier hebben doorlopen en dat het een positieve ervaring was. Een school noemt dat het waardevol was dat de school objectief werd beoordeeld op excellentie. Over de jury merkte een van de scholen op dat zij te veel met Inspectieoegen bleven kijken. Een andere school was juist tevreden, omdat de jury de school in de breedte bekeek en goede vragen stelde. Tot slot vond een school het traject qua tijdbesteding te intensief.

³ Universiteit Utrecht, et al, 2015, pagina 18.

3.1.2 Niet-deelnemers en de toewijzing van het predicaat

Uit tabel 3.2 blijkt dat niet-deelnemers verdeeld zijn in hun houding tegenover het traject Excellente Scholen. Niet-deelnemers die aan deze evaluatie hebben meegewerkt zijn negatiever over de toewijzing van het predicaat dan scholen die vorig jaar aan de evaluatie mee hebben gedaan (en zich niet kandidaat hebben gesteld in 2014⁴). Toen had 36 procent nog een (overwegend) positieve houding tegenover de toewijzing van het predicaat. Op achtergrondkenmerken zien we wel verschillen in de houding tegenover het predicaat, maar deze verschillen zijn niet significant.

In de toelichting die scholen in de vragenlijsten konden geven vallen bij de niet-deelnemers drie onderwerpen op die veel in de reacties terugkomen:

- het advies om met het traject Excellente Scholen te stoppen;
- opmerkingen over de tijdsinvestering die deelname aan het traject kost;
- vragen of opmerkingen over de criteria die niet iedereen helemaal duidelijk zijn.

Daarnaast doen verschillende respondenten suggesties om het traject te verbeteren (uitnodigen in plaats van zelf melden, betrekken van docenten).

Ter illustratie geven we hieronder enkele citaten uit reacties van scholen die niet aan het traject hebben deelgenomen:

“Er ontstaat een ongewenste competitie tussen scholen.”

“Het zet een school in de schijnwerpers. Anderzijds vind ik de hele procedure te zwaar en bureaucratisch.”

“Nadruk ligt erg op opbrengsten. Dat halen wij nooit; terwijl de toegevoegde waarde van ons onderwijs wel aantoonbaar is. Startpositie van kinderen op school is zo verschillend. Wellicht is die nuance aan te brengen?”

Uit de interviews met niet-deelnemers

Vier van de vijf scholen die we hebben geïnterviewd en die niet eerder hebben deelgenomen, staan negatief tegenover de aanwijzing van excellente scholen. Een van deze scholen noemt als argument hiervoor dat een school excellent kan worden op aspecten die in mindere mate iets met onderwijs te maken hebben, zoals ouderbetrokkenheid. De school vindt dat de context te weinig wordt meegenomen. De school noemt:

“Als je voornamelijk goed scoort op één aspect, hoeft dat niet te betekenen dat het onderwijs excellent is.”

Een van de scholen is van mening dat de energie beter in de leerlingen kan worden gestoken dan in het beter proberen te worden dan andere scholen met als doel meer leerlingen binnen te krijgen. Een ander argument dat door drie scholen wordt genoemd, is dat ze niet mee willen doen aan een wedstrijd.

⁴ We vergelijken de huidige respondentgroep met de respondenten van vorig jaar die niet op een voorselectie stonden (Universiteit Utrecht, et al, 2015, pagina 29 e.v.).

Scholen vinden het erkennen van (in principe) prestaties goed, maar zij stellen dat er geen predicaat nodig is om bekend te staan als goede school. Zij willen op een andere manier laten zien dat ze een goede school zijn. Manieren die worden genoemd zijn:

- het behalen van een ISO-certificering⁵, waarbij de algehele kwaliteit van de school en medewerkers wordt beoordeeld;
- goede inspectiebeoordelingen (voor ouders in te zien op Scholen op de kaart of Vensters voor Verantwoording);
- deelname aan School aan Zet en elkaar voorzien van goede ideeën, elkaar inspireren en materialen delen;
- publiciteit door deelname aan extra activiteiten en acties.

Ook in de interviews lopen de meningen van niet-deelnemers over beeldvorming en concurrentie rondom het traject Excellente Scholen sterk uiteen. Een school geeft aan dat het juist goed is dat scholen zich zelf kandidaat stellen, beter dan dat dit verplicht wordt voor alle scholen. Het is duidelijk dat er ook goede scholen kunnen zijn die ervoor kiezen zich niet aan te melden, dus het levert wat de school betreft geen verkeerd beeld op. Twee andere scholen daarentegen vinden het een onjuiste weergave van de werkelijkheid dat scholen zichzelf aanmelden. Het levert verwarring op voor ouders, omdat het voor hen soms onduidelijk is dat een school die niet aan het traject meedoet, niet uitsluit dat een school excellent kan zijn. Hierdoor kunnen ouders een voorkeur krijgen voor excellente scholen en kan het leiden tot onwenselijke concurrentie tussen scholen. Een voorbeeld hiervan is een regio waar voor het eerst twee scholen excellent zijn geworden. De school noemt:

“Deze excellente scholen krijgen nu veel aandacht van de media, maar dit betekent niet dat dit de beste scholen uit de regio zijn.”

Deelname in de toekomst

Aan niet-deelnemers is gevraagd hoe voorstelbaar het is dat zij de school in de toekomst een keer aanmelden als kandidaat Excellente School. Iets minder dan een derde antwoordt dat dit (goed) voorstelbaar is (tabel 3.5). Iets meer dan een derde van de scholen zegt dat het niet goed voorstelbaar is, iets minder dan een kwart zegt dat het (absoluut) onvoorstelbaar is.

⁵ Een ISO-certificering is een door een onafhankelijke partij (certificatie-instelling) geleverd bewijs dat het kwaliteitsmanagementsysteem van een organisatie voldoet aan kwaliteitseisen zoals de professionaliteit van de organisatie, de kwaliteit van het onderwijs en de dienstverlening naar ouders en leerlingen.

Tabel 3.5 Mate waarin voor niet-deelnemers deelname in de toekomst voorstelbaar vinden (n=231)

	Aantal	Percentage
Goed voorstelbaar	29	13%
Voorstelbaar	39	17%
Niet goed voorstelbaar	82	36%
Onvoorstelbaar	35	15%
Absoluut onvoorstelbaar	19	8%
Ik weet het niet	27	12%

3.2 Visie van externe partijen op traject

Oordeel

Drie van de geïnterviewde partijen zijn over het algemeen positief over het aanwijzen van excellente scholen. Alleen de AOb zegt minder positief te zijn. Zij vinden het enerzijds goed dat scholen trots zijn en laten zien dat zij bijzondere dingen doen, anderzijds vinden zij dat het een tweedeling in het onderwijs veroorzaakt. Die tweedeling komt tot stand doordat niet alle scholen deelnemen aan het traject en scholen met het predicaat meer mogelijkheden krijgen, zoals deelname aan het experiment regelluwe scholen waarmee scholen meer ruimte krijgen om zelf invulling te geven aan wat zij verstaan onder goed onderwijs.

De PO-Raad noemt het traject Excellente Scholen een mooi voorbeeld van eigenaarschap. Dit aspect komt de laatste tijd in de debatten naar voren. De mening bestaat dat het eigenaarschap meer bij scholen belegd moet worden. Scholen zouden zelf meer keuzes moeten maken, deze goed moeten verantwoorden en zichzelf continu moeten blijven verbeteren. Het verhaal van de school wordt steeds meer leidend. Daarnaast leeft er volgens de PO-Raad meer het beeld dat de kwaliteit van de school gebaseerd is op of wordt waargemaakt wat ouders en leerlingen wordt beloofd, niet op een afvinklijst van de Inspectie. Volgens de VO-raad geeft het traject energie en een impuls aan het team en de school. Het goede verhaal van scholen verdient het om verteld en benut te worden.

Veranderingen

Zowel de PO-Raad als de VO-raad vinden het een verbetering dat het predicaat nu voor drie jaar wordt uitgereikt en dat de nieuwe uitreiking op een goede manier is ingestoken. Scholen die het predicaat niet verwerven, blijft een mogelijke publiekelijke teleurstelling bespaard. Ouders en Onderwijs vindt het een verbetering dat scholen hun eigen excellentieprofiel kunnen opstellen. Hierdoor kunnen scholen hun eigen accenten aanbrengen.

Over de veranderde rol van de Inspectie van het Onderwijs zijn de meningen verdeeld. Ouders en Onderwijs vindt het positief dat de Inspectie een grotere rol heeft, omdat dit kan bijdragen aan de bekendheid van het traject. Volgens Ouders en Onderwijs weten scholen tegenwoordig steeds beter wat excellen-

tie inhoudt. Ook qua aantallen lijkt er meer interesse in het traject. De VO-raad is van mening dat de Inspectie zich moet richten op het waarborgen dat het onderwijs van voldoende kwaliteit is en geen waardeoordeel moet uitspreken, omdat een school geen consumentenorganisatie is. De AOb vindt dat door de verantwoordelijkheid voor het traject bij de Inspectie te leggen de nadruk meer komt te liggen op het meten van resultaten, terwijl de AOb van mening is dat veel aspecten van kwalitatief goed onderwijs niet te meten zijn. De AOb noemt:

“Wij zien het als risico dat scholen zich vooral gaan focussen op de meetbare resultaten om zich daarmee te bewijzen en te concurreren met scholen, in plaats van dat zij zich richten op het geven van goed onderwijs.”

Achterban

De PO-Raad heeft de indruk dat het traject goed is verlopen afgelopen jaar en dat de Inspectie erin is geslaagd om een depolitisering tot stand te brengen. De PO-Raad heeft afgelopen jaar weinig reacties van scholen gekregen over het traject Excellente Scholen, wellicht omdat scholen weinig kritiek hebben op het traject. De PO-Raad constateert wel dat er wisselende meningen onder scholen blijven bestaan. De PO-Raad respecteert beide geluiden, zij zijn trots op scholen die krachtig zijn en daarvoor erkenning willen, maar respecteert ook de scholen die in de regio hebben afgesproken niet mee te doen, omdat zij niet met elkaar willen concurreren.

Ook Ouders en Onderwijs merkt dat er onder ouders verschillend wordt gedacht over het predicaat Excellente School. Sommige ouders vinden het wenselijk en zoeken scholen erop uit. Andere ouders vinden een predicaat overbodig en vinden het beter als scholen hun energie in andere zaken steken. De AOb merkt ook op dat scholen verdeeld zijn in hun mening over excellentie. Zij geven aan dat dit voor leraren voor een tweedeling kan zorgen; de school die meedoet, krijgt schijnwerpers op zich gericht en de school die niet meedoet, raakt op de achtergrond. Het traject kan hierdoor onbedoeld een 'wij-zij'-verhouding oproepen.

Concurrentie

De VO-raad meent dat het wringt dat er scholen zijn die potentieel excellent zijn, maar niet meedoen. Daarnaast kan er sprake zijn van onwenselijke concurrentie tussen scholen, omdat een excellente school meer leerlingen naar zich toetrekt. In regio's waar er sprake is van krimp in leerlingaantallen kunnen scholen fluctuaties in leerlingaantallen lastig opvangen; het predicaat kan de verhoudingen tussen scholen onder druk zetten.

Ook Ouders en Onderwijs heeft de indruk dat het traject Excellente Scholen steeds meer op concurrentie gebaseerd is. Ouders en Onderwijst stelt:

“Het is goed dat het predicaat geldt als hulpmiddel om te zien waar je als school in uitblinkt en als keuze-instrument voor ouders, maar het moet geen bordje op de school worden om op te scheppen, en scholen die geen bordje hebben kunnen minstens net zo goed zijn.”

De AOb vindt het stijgen van leerlingaantallen op excellente scholen vanuit het concurrentieoogpunt zorgwekkend. De AOb is van mening dat scholen gewoon goed onderwijs moeten leveren en dat concurrentie binnen het onderwijs onwenselijk is. De AOb meent dat excellentie en profileringsdrang 'in' is in het onderwijs en dat het onderwijs moet oppassen dat het daarin niet doorschiet. Het gevaar is dat door te veel te richten op excelleren, aan de maatschappelijke en socialiseringsfunctie van het onderwijs voorbij kan worden gegaan. De PO-Raad daarentegen bekijkt de concurrentie van de positieve kant. Het predicaat levert goede publiciteit op voor de school en scholen hebben er baat bij wanneer leerlingen moeten worden geworven. De PO-Raad vindt het een vorm van ondernemerschap en vindt het mooi dat dit gebeurt in Nederland.

3.3 Wensen ter verbetering ten aanzien van het traject

Scholen

In de interviews met niet-deelnemers zeggen deze dat ze graag een aanscherping van de communicatie en de beeldvorming rondom het traject Excellente Scholen zien. Een school wil graag dat concreter wordt gemaakt wat de school eraan heeft om excellent te worden. Daarnaast is het van belang dat iedereen weet wat de beoordeling inhoudt, zodat er geen verkeerd beeld ontstaat over de excellentie van scholen. Tot slot zegt een van de scholen dat de nadruk bij het traject meer moet liggen op het delen van kennis met elkaar om op deze manier het onderwijs te verbeteren.

Externe partijen

Ouders en Onderwijs merkten tijdens de vorige evaluatie op dat zij graag het criterium ouderbetrokkenheid terug wilden zien in de beoordelingscriteria. Volgens Ouders en Onderwijs wordt ouderbetrokkenheid nu wel in de aanmelding benoemd, maar krijgt het nog steeds te weinig aandacht. Ze meent dat er voornamelijk wordt gekeken naar de activiteiten die ouders voor de school ondernemen, maar het zou goed zijn wanneer er breder werd gekeken, bijvoorbeeld dat de school de inbreng van ouders meeneemt in de invulling van het onderwijs. Ouders en Onderwijs geeft aan dat het samenwerken met ouders eigenlijk een voorwaarde moet zijn voor excellentie.

De PO-Raad constateert dat het traject steeds bekender wordt bij scholen, ook doordat meer scholen ervaring hebben met het traject. De PO-Raad merkt op:

“Desalniettemin sluiten wij niet uit dat het traject Excellente scholen op zo'n manier inspireert dat er steeds meer scholen mee gaan doen en dat de volgende stap landelijk beleid wordt, dat het voor elke school gaat gelden.”

Wel blijft het volgens hen een behoorlijke inspanning voor de school om in aanmerking te komen voor het predicaat. De PO-Raad benadrukt het belang van communicatie over het vrijwillige aspect van het predicaat, zodat daarover geen verwarring kan ontstaan. De PO-Raad vindt het positief dat er aandacht is voor de kwaliteit in het onderwijs en de verbetering van daarvan. Zij raadt

aan de succesverhalen en de inspirerende voorbeelden te blijven delen. Bijvoorbeeld door middel van berichten op de website en het afleggen van werkbezoeken. De PO-Raad wil graag meewerken aan deze communicatie en het uitdragen van de boodschap. De VO-raad noemde geen specifieke suggesties voor verbetering.

De AOb wil de rol van de inspectie graag anders ingevuld hebben. De AOb meent dat de Inspectie zich met het excellentieprogramma ruimte “toe-eigent” die niet binnen haar wettelijke taak valt, maar waarover het onderwijs zelf over hoort te gaan.

3.4 Conclusie

Het merendeel van de deelnemers aan het traject Excellente Scholen staat (overwegend) positief tegenover het traject. Bij deelnemers die het predicaat niet hebben verworven, lopen de meningen sterker uiteen dan bij de deelnemers die het predicaat wel hebben ontvangen. Verschillende van deze scholen zijn niet tevreden over de wijze waarop het traject voor hun school is verlopen.

Onder de scholen die niet heb deelgenomen aan het traject zijn de meningen over toewijzing van het predicaat Excellente School verdeeld. Een behoorlijk deel van deze scholen staat kritisch tegenover de toekenning van het predicaat. Bij deze kritische scholen kunnen we drie groepen scholen onderscheiden:

- Principiële tegenstanders, scholen die de toewijzing van het predicaat een verkeerde ontwikkeling vinden.
- Scholen die niet principieel tegen het traject zijn
 - maar die vinden dat het te veel tijd kost of andere bezwaren hebben tegen de wijze waarop de toekenning tot stand komt (bijvoorbeeld omdat ze ertegen zijn dat scholen zich zelf kunnen aanmelden).
 - maar die nog veel vragen hebben over het traject.

De contactpersonen van de PO-raad, de VO-raad en Ouders en Onderwijs zijn over het algemeen positief over de aanwijzing van excellente scholen. De AOb is kritischer en maakt zich vooral zorgen over de tweedeling die kan worden veroorzaakt door toekenning van het predicaat.

4 MOTIEVEN OM WEL OF NIET DEEL TE NEMEN

In dit hoofdstuk bespreken we de argumenten die spelen bij de overweging van scholen om zich al dan niet kandidaat te stellen. We onderscheiden hierbij drie hoofdgroepen:

1. Scholen die zich in 2015 kandidaat hebben gesteld voor het predicaat Excellente School 2015-2017 (deelnemers aan het traject)	Welke argumenten speelden bij de overweging om de school kandidaat te stellen?
2. Scholen die zich in 2015 <u>niet</u> kandidaat hebben gesteld, maar <u>weleens hebben overwogen</u> zich kandidaat te stellen	Welke voor- en tegenargumenten speelden bij de overweging om de school kandidaat te stellen?
3. Scholen die zich in 2015 <u>niet</u> kandidaat hebben gesteld en dat ook <u>nooit hebben overwogen</u>	Waarom heeft u nooit overwogen uw school aan te melden als kandidaat Excellente School?

Naast deze drie groepen zijn er interviews gehouden met enkele voormalige excellente scholen die zich in 2015 niet hebben aangemeld, om te informeren naar de afwegingen die daarbij een rol speelden.

We sluiten dit hoofdstuk af met een paragraaf waarin we de groep scholen die zich in 2015 heeft aangemeld als kandidaat Excellente School op de kenmerken sector, denominatie, regio en provincie vergelijken met de hele populatie scholen voor primair, (voortgezet) speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland.

4.1 Overwegingen deelnemers aan het traject in 2015

Bij de overweging van de school om zich in 2015 kandidaat te stellen, speelt de continuering van het predicaat dat zij eerder hebben verworven vaak een rol. Dit argument is door meer dan de helft van de scholen genoemd (tabel 4.1). Iets minder dat de helft van de scholen noemt het belang van externe toetsing en de behoefte aan erkenning van geleverde prestaties. Daarnaast noemen veel scholen de geldigheid van het predicaat voor drie jaar en de sterke ontwikkeling van de school als argumenten die een rol hebben gespeeld bij hun keuze om zich kandidaat te stellen.

Tabel 4.1 Argumenten die speelden bij de overweging van de school om zich in 2015 kandidaat te stellen voor het predicaat Excellente School (n=123)

	Aantal	Percentage
We hebben al eerder het predicaat verworven en wilden dat continueren	64	52%
We vinden het belangrijk dat (de kwaliteit van) de school af en toe getoetst wordt door een externe partij	59	48%
Erkenning van geleverde prestaties vinden we belangrijk	51	42%
Het predicaat is nu drie jaar geldig	37	30%
Onze school heeft zich in de voorliggende jaren sterk ontwikkeld	35	29%
We willen ons profileren ten opzichte van andere scholen	24	20%
We hebben ons al eens eerder aangemeld en dachten dit jaar een goede kans te hebben op het wél ontvangen van het predicaat	13	11%
Leerkrachten van onze school wilden dat graag	11	9%
De opbrengsten van onze school zijn heel erg goed	11	9%
Als excellente school heb je toegang tot het traject regelluwe scholen	10	8%
De inspecteur moedigde ons daartoe aan	7	6%
De schoolleiding vindt het belangrijk	6	5%
Ouders van onze leerlingen gaven aan dat we een excellente school zijn	6	5%
We voldoen aan de criteria van de jury	6	5%
Ons bestuur drong erop aan	5	4%
We waren nieuwsgierig naar dit traject	2	2%
Verschillende scholen uit onze omgeving doen mee	2	1%

Tijdens de vorige evaluatie bestond de top 3 uit:

- Erkenning van geleverde prestaties vinden we belangrijk.
- Onze school heeft zich in de voorliggende jaren sterk ontwikkeld.
- We vinden het belangrijk dat (de kwaliteit van) de school af en toe getoetst wordt door een externe partij.

Deze argumenten worden ook dit jaar weer veel genoemd. De antwoordcategorieën *We hebben al eerder het predicaat verworven en wilden dat continueren* en *Het predicaat is nu drie jaar geldig* zijn in de vorige evaluatie overigens niet aan de respondenten voorgelegd.

Twee deelnemers verwoorden hun motivatie om zich kandidaat te stellen als volgt:

“Elke kans om feedback op je schoolontwikkeling te krijgen moet je m.i. aangrijpen. Het is bovendien een signaal aan je collega’s dat je vindt dat we met z’n allen heel goed bezig zijn!”

“We hebben een sterk profiel en ontwikkelen ons op gedifferentieerd onderwijs waar alle kinderen aan kunnen deelnemen. Tijdens de reguliere inspectiebezoeken is hiervoor weinig aandacht. Met dit traject kun je jezelf als school presenteren. Voor het team is het een bewijs dat hun harde werken wordt gewaardeerd.”

4.2 Voormalige excellente scholen die zich niet kandidaat hebben gesteld in 2015

Verschillende scholen die in de voorliggende jaren het predicaat Excellente School hebben verworven, hebben zich in 2015 niet opnieuw kandidaat gesteld. Met vier van deze scholen hebben we gesproken. Ze gaven de volgende redenen om af te zien van deelname in 2015:

- Twee scholen zeggen dat het ligt aan een onderbezetting of wisseling van de directie. Beide scholen geven aan eventueel in de toekomst wel opnieuw deel te willen nemen aan het traject Excellente Scholen.
- Een school zegt dat zij na het ontvangen van het predicaat weten waar zij staan en eerst aan de slag willen met het doorontwikkelen en borgen van een aantal aspecten, en zich wellicht in de toekomst opnieuw aanmeldt.
- Een school zegt te hebben deelgenomen om zelfvertrouwen en trots als school op te bouwen, dat is gelukt. De school geeft er nu de voorkeur aan zich te richten op de brede vorming van leerlingen en andere vraagstukken, los van de nadruk op resultaten.

4.3 Overwegingen niet-deelnemers

Binnen de scholen die niet hebben deelgenomen aan het traject Excellente Scholen 2015 onderscheiden we twee groepen:

- scholen die deelname aan het traject weleens in overweging hebben genomen;
- scholen die deelname niet in overweging hebben genomen.

De eerste groep scholen omvat ongeveer een derde van de responsgroep (tabel 4.2). Bijna 10 procent heeft eerder een keer aan het traject deelgenomen, maar niet in 2015 (zie tabel 2.2) of heeft zich aangemeld in 2016.¹

Tabel 4.2 School heeft wel eens overwogen zich kandidaat te stellen voor het predicaat Excellente School (n=233)

	Aantal	Percentage
Ja	75	32%
Ja, school heeft zich aangemeld in 2016	10	4%
Nee	147	63%
Dat weet ik niet	1	0%

Niet-deelnemers die weleens overwogen hebben zich kandidaat te stellen

Als een school deelname overweegt, komt de suggestie om de school eventueel kandidaat te stellen meestal van de schoolleider zelf (tabel 4.3).

¹ Het betreft respectievelijk 14 en 10 scholen (op de 229).

Tabel 4.3 De bron van de suggestie om de school kandidaat te stellen voor het predicaat Excellente School (n=85)

	Aantal	Percentage
Van mezelf/van de directie van onze school	50	60%
Het bestuur van onze school	16	19%
De inspecteur moedigde ons daartoe aan	9	11%
Een collega-school moedigde ons daartoe aan	5	6%
Het team	3	4%
Ouders van onze leerlingen	2	2%

Bij de overweging kunnen voor- en tegenargumenten spelen. Veelgehoorde argumenten om eventueel wel mee te doen aan het traject zijn een sterke (recente) ontwikkeling van de school en de behoefte aan erkenning van geleverde prestaties (tabel 4.4). Daarnaast zeggen relatief veel scholen dat ze zich willen profileren ten opzichte van andere scholen of dat ze het belangrijk vinden dat de school af en toe extern getoetst wordt.

Tabel 4.4 Argumenten die spelen bij de overweging van de school om zich kandidaat te stellen voor het predicaat Excellente School (n=85)

	Aantal	Percentage
Onze school heeft zich in de voorliggende jaren sterk ontwikkeld	43	51%
Erkenning van geleverde prestaties vinden we belangrijk	38	45%
We willen ons profileren ten opzichte van andere scholen	31	37%
We vinden het belangrijk dat (de kwaliteit van) de school af en toe getoetst wordt door een externe partij	30	35%
De opbrengsten van onze school waren heel erg goed	21	25%
We waren nieuwsgierig naar dit traject	13	15%
We voldeden aan de criteria van de jury	10	12%
Ouders van onze leerlingen gaven aan dat we een excellente school zijn	9	11%
De inspecteur moedigde ons daartoe aan	10	12%
Ons bestuur drong erop aan	7	8%
Scholen uit onze omgeving deden mee	6	7%
Leerkrachten van onze school wilden dat graag	4	5%
Anders	3	4%

De top 5 van meest genoemde argumenten komt nagenoeg overeen met de top 5 uit de vorige evaluatie.²

Scholen die hebben overwogen om mee te doen, zien daar vaak vanaf omdat ze prioriteiten elders leggen (tabel 4.5). Een derde van de scholen meent dat deelname aan het traject te tijdrovend is, een kwart van de scholen ziet, als het erop aan komt, geen meerwaarde in het traject of vindt dat deelname aan

² Universiteit Utrecht, et al, 2015, p.27.

het traject Excellente Scholen leidt tot ongewenste competitie tussen de scholen.

Tabel 4.5 Argumenten die spelen bij scholen die wel hebben overwogen deel te nemen, maar zich niet kandidaat hebben gesteld voor het predicaat Excellente School (n=75)

	Aantal	Percentage
We leggen de prioriteit bij andere zaken	31	41%
We dachten dat het te tijdrovend zou zijn	25	33%
We zien de meerwaarde niet van een dergelijk predicaat	19	26%
Deelname leidt tot onwenselijke competitie tussen scholen	17	23%
We zitten niet te wachten op dit soort trajecten	12	16%
De opbrengsten van onze school waren (nog) niet goed genoeg	11	15%
We menen dat de jury de nadruk op de verkeerde zaken legt	10	14%
We voldeden nog niet aan de criteria van de jury	9	12%
Het predicaat Excellente School sprak ons niet voldoende aan	8	11%
Er was verdeeldheid binnen het team over wel of niet aanmelden	4	5%
Het bestuur van onze school was tegen aanmelding	2	3%
In onze regio is afgesproken om niet mee te doen ³	2	3%
We wilden afwachten hoe het andere scholen zou vergaan	2	3%
Anders	10	14%

In vergelijking met de vorige evaluatie is ‘We zitten niet te wachten op dit soort trajecten’ nieuw bij de vijf meest genoemde argumenten.⁴

Onder andere argumenten melden scholen bijvoorbeeld dat ze de mogelijkheden om mee te doen nog onderzoeken of dat ze de ‘eigen’ doelen nog niet hebben bereikt. Verschillende respondenten noemen combinaties van bovenstaande argumenten die we in de tabel hebben verwerkt. Een school noemt de teleurstellende ervaring tijdens een eerdere deelname aan het traject.

Als doorslaggevende argumenten om zich niet kandidaat te stellen, noemen de scholen:

- we leggen de prioriteit bij andere zaken (13%);
- we dachten dat het te tijdrovend zou zijn (13%);
- deelname leidt tot onwenselijke competitie tussen scholen (11%);
- de opbrengsten van onze school waren (nog) niet goed genoeg (8%);

³ Dit werd genoemd door een school uit Friesland en een school uit Gelderland.

⁴ Universiteit Utrecht, et al, 2015, p.28.

- we voldeden nog niet aan de criteria van de jury (7%);
- we menen dat de jury de nadruk op de verkeerde zaken legt (7%);
- we zitten niet te wachten op dit soort trajecten (7%).

Niet-deelnemers die niet overwogen hebben zich kandidaat te stellen

Dan de scholen die zich niet kandidaat hebben gesteld en zeggen dat ook niet overwogen te hebben. Wat is hun motivatie om niet deel te nemen aan het traject? Deze scholen noemen vaak principiële argumenten als ‘we zien de meerwaarde van het predicaat niet’, ‘we vinden dat deelname leidt tot onwenselijke competitie tussen scholen’, ‘we zitten niet te wachten op dit soort trajecten’ of ‘het predicaat excellente school sprak ons niet voldoende aan’. Daarnaast stellen veel van deze scholen dat ze de prioriteit bij andere zaken leggen (tabel 4.6).

Tabel 4.6 Redenen waarom scholen kandidaatstelling niet hebben overwogen (n=147)

	Aantal	Percentage
We zien de meerwaarde niet van een dergelijk predicaat	71	48%
Deelname leidt tot onwenselijke competitie tussen scholen	65	44%
We leggen de prioriteit bij andere zaken	63	43%
We zitten niet te wachten op dit soort trajecten	42	28%
Het predicaat Excellente School sprak ons niet voldoende aan	31	21%
De opbrengsten van onze school waren (nog) niet goed genoeg	21	14%
We menen dat de jury de nadruk op de verkeerde zaken legt	21	14%
We voldeden nog niet aan de criteria van de jury	18	12%
We dachten dat het te tijdrovend zou zijn	15	10%
In onze regio is afgesproken om niet mee te doen	5	3%
We wilden afwachten hoe het andere scholen zou vergaan	4	3%
Het bestuur van onze school was tegen aanmelding	4	3%
Er was verdeeldheid binnen het team over wel of niet aanmelden	3	2%
Anders	13	9%

‘We zitten niet te wachten op dit soort trajecten’ en ‘Het predicaat Excellente School sprak ons niet voldoende aan’ zijn dit jaar nieuw in de top 5 van meest genoemde argumenten.⁵

Onder de categorie anders vinden we onder meer argumenten als ‘de scholen hebben zelf een te grote hand in de verkregen erkenning’ en twijfels over een traject waarvoor scholen zichzelf kandidaat moeten stellen.

⁵ Universiteit Utrecht, et al, 2015, p.28.

Als doorslaggevend argumenten gelden:

- we leggen de prioriteit bij andere zaken (25%);
- we zien de meerwaarde niet van een dergelijk predicaat (21%).

In vergelijking met de scholen die weleens hebben overwogen om aan het traject deel te nemen, noemen de scholen die dat nooit in overweging hebben genomen wat vaker principiële argumenten om niet mee te doen.

Om een indruk te geven van de reacties van scholen die niet aan het traject hebben deelgenomen geven we hieronder enkele citaten uit de vragenlijsten:

“Ook zonder dit predicaat kun je excellent presteren. De term excellent vinden wij overigens geen goede; goed is goed genoeg.”

“Ik heb mij er nog niet voldoende in verdiept, maar hoor wel dat het veel administratief werk is. Een stappenplan en begeleiding bij het traject zouden kunnen helpen, zodat het voor scholen van te voren helder is waar ze aan beginnen.”

“Veel zeer goede (wellicht excellente) scholen/teams hebben geen tijd om zich met dit soort zaken bezig te houden, omdat ze hard bezig zijn met hun werk.”

“Ik heb niets met het systeem tot beoordeling van zwakke scholen of excellente scholen.”

Uit de interviews met niet-deelnemers

Ook tijdens de interviews met vier scholen die zich niet hebben aangemeld, horen we dat scholen de energie liever in andere zaken steken. De scholen zeggen overigens dat zij het wel belangrijk vinden dat een goede school erkenning krijgt, maar geven hierbij voorkeur aan een andere vorm dan het traject predicaat Excellente School (voor beschrijving, zie 3.1). Een school gaf aan dat er binnen de regio een afspraak bestaat tussen de scholen om niet mee te doen.

Tijdens de interviews bleek dat ook de resultaten van de school een rol kunnen spelen. Zo verwacht één van de scholen dat de school gezien de samenstelling van de leerlingenpopulatie niet in aanmerking komt voor het predicaat, veel leerlingen hebben minder hoog opgeleide ouders en halen wat minder hoge resultaten bij de eindtoets. Een tweede school wil zich wellicht volgend jaar aanmelden en gaf aan tot nu toe te hebben gewacht omdat de resultaten nog niet op orde waren.

Scholen die niet eerder hebben deelgenomen, noemen een aantal voorwaarden waaronder zij wel zouden deelnemen. Een school zegt wel deel te willen nemen, wanneer er breder wordt gekeken naar alle aspecten van het onderwijs. Volgens deze school wordt er te veel gefocust op resultaten. De school noemt:

“Het zijn niet de resultaten waar het onderwijs om draait, het gaat meer om aspecten zoals didactiek, pedagogiek, leiderschap en samenwerking. Alleen het lastige van deze aspecten is dat ze moeilijk te meten zijn.”

Een andere school zegt dat zij zouden deelnemen wanneer het traject meer inhoud zou hebben en de focus meer zou liggen op het delen van kennis met andere scholen. Daarbij zou het goed zijn als er concreter werd benoemd wat het onderwijs eraan heeft als een school het predicaat krijgt. Hun indruk is dat de toekenning van het predicaat op dit moment voornamelijk goed is voor de publiciteit van de school.

4.4 Conclusie

Evenals vorig jaar zijn toetsing van (de kwaliteit van) de school door een externe partij, de erkenning van geleverde prestaties en een sterke ontwikkeling van de school in de voorliggende jaren belangrijke redenen voor scholen om zich kandidaat te stellen voor het predicaat Excellente School. Voor de Excellente Scholen 2014 speelde de continuering van het predicaat dat zij eerder hebben verworven vaak een rol. Veel scholen vinden het ook aantrekkelijk dat het predicaat vanaf 2015 voor drie jaar geldig is.

Ook scholen die niet aan het traject hebben deelgenomen maar weleens hebben overwogen hebben zich kandidaat te stellen, noemen de drie argumenten die aan het begin van deze conclusie zijn genoemd (toetsing, erkenning, ontwikkeling). Daarnaast noemen deze scholen de profilering van de school ten opzicht van andere scholen. De scholen hebben echter niet voor deelname gekozen, omdat ze de prioriteiten bij andere zaken hebben gelegd, dachten dat het traject te tijdrovend zou zijn of twijfelen over de meerwaarde van het predicaat. Ook het ontstaan van ongewenste competitie binnen het onderwijs is een argument dat veel van deze scholen noemen.

Scholen die niet hebben deelgenomen en zeggen dat ook niet te hebben overwogen, noemen vaak ‘We zien de meerwaarde niet van een dergelijk predicaat’, ‘Deelname leidt tot onwenselijke competitie tussen scholen’ en ‘We leggen de prioriteit bij andere zaken’ als argument daarvoor. Deze scholen gebruiken vaak wat principiëlere argumenten dan de scholen die deelname wel hebben overwogen.

5 EFFECTEN VAN DEELNAME AAN HET TRAJECT

In het voorjaar van 2015 ontving de Inspectie van het Onderwijs 210 aanmeldingen van scholen die zich kandidaat stelden voor het predicaat Excellente School 2015-2017. Een deel van de scholen (in vo en so) stelde meerdere afdelingen kandidaat. We beginnen dit hoofdstuk met een analyse van de kenmerken van de kandidaat Excellente Scholen 2015-2017 op schoolniveau (en dus niet op afdelingsniveau). In de analyse zijn alleen die scholen meegenomen die het hele traject doorlopen hebben (van aanmelding tot beoordeling). In totaal gaat het om 146 scholen.

Aan de kandidaat Excellente Scholen is gevraagd welke gevolgen ze hebben ondervonden van deelname aan het traject Excellente Scholen. We beschrijven eerst in de gevolgen die toekenning van het predicaat heeft gehad voor de Excellente Scholen 2015-2017. Vervolgens bespreken we de gevolgen van deelname aan het traject zonder dat dit leidde tot het predicaat. We sluiten het hoofdstuk af met een verkenning van de effecten van de toekenning van het predicaat op de leerlinginstroom en op de onderwijsopbrengst.

5.1 Kenmerken van kandidaat Excellente Scholen in 2015

De 146 scholen die een of meer afdelingen kandidaat hebben gesteld, hebben we op een aantal achtergrondkenmerken vergeleken met de hele populatie scholen in Nederland (openbare gegevens van DUO).¹ In tabel 5.1 geven we onze bevindingen weer. Het aantal (en het percentage) geeft aan hoeveel locaties binnen deze groep zijn aangemeld. De kolom met het verwachte percentage laat zien wat het aandeel van deze groep is in de totale populatie scholen in Nederland.

De belangrijkste bevindingen uit onze vergelijking zijn:

- Het basisonderwijs (regulier en speciaal basisonderwijs samen) is sterk ondervertegenwoordigd in de aanmeldingen. Relatief veel aanmeldingen in 2015 komen van scholen uit het speciaal onderwijs (so en vso) en (vooral) het voortgezet onderwijs (inclusief praktijkonderwijs).
- Openbare scholen melden zich minder vaak aan dan je op basis van de landelijke verhoudingen verwacht. De aanmeldingen van confessionele scholen weerspiegelen de verhoudingen wel. Algemeen bijzonder onderwijs (en overige scholen) is wat oververtegenwoordigd in de aanmeldingen.
- In de aanmeldingen is het Noorden van ons land sterk ondervertegenwoordigd. Dat geldt voor alle drie provincies (Groningen, Friesland en Drenthe). Scholen uit de regio West (en dan met name uit Utrecht en Zuid-

¹ De vergelijking is uitgevoerd met een *niet-parametrische toets*.

Holland) melden zich juist vaker aan dan je op basis van de landelijke verhoudingen verwacht. Verder valt nog op dat er naar verhouding weinig aanmeldingen komen van scholen uit Flevoland.

- Alle gesignaleerde afwijkingen van het landelijke gemiddelde zijn significant.

Tabel 5.1 Achtergrondkenmerken van deelnemers aan het traject Excellente Scholen 2015 (n=146)

Sector	aantal	percentage	verwacht percentage
Po en sbo	62	42%	88%
So en vso	19	13%	4%
Vo en pro	65	45%	8%

Denominatie	aantal	percentage	verwacht percentage
Openbaar	34	23%	31%
Rooms-katholiek	42	29%	29%
Protestants-christelijk	39	27%	28%
Algemeen bijzonder	21	14%	8%
Overig	10	7%	3%

Regio	aantal	percentage	verwacht percentage
Noord	6	4%	15%
Oost	32	22%	24%
West	70	48%	39%
Zuid	38	26%	22%

Provincie	aantal	percentage	verwacht percentage
Groningen	1	1%	4%
Friesland	3	2%	6%
Drenthe	2	1%	4%
Overijssel	10	7%	8%
Flevoland	1	1%	3%
Gelderland	21	14%	14%
Utrecht	17	12%	7%
Noord-Holland	22	15%	14%
Zuid-Holland	31	21%	18%
Zeeland	4	3%	3%
Noord-Brabant	22	15%	13%
Limburg	12	8%	6%

Van de 146 scholen die zich hebben aangemeld, hebben er 107 een predicaat gekregen voor ten minste één van de afdelingen die ze kandidaat hebben gesteld. Als we de Excellente Scholen 2015-2017 op de kenmerken sector, denominatie en regio vergelijken met de scholen die zich in 2015 hebben aangemeld, dan treden daarbij geen significante verschillen op. De excellente scholen vormen op deze kenmerken een representatieve afspiegeling van de scholen die zich in 2015 hebben aangemeld. De samenstelling van de populatie Excellente Scholen 2015-2017 wijkt af van de hele populatie scholen in Nederland door selectieve aanmelding door scholen.

5.2 Gevolgen van de toekenning van het predicaat Excellente School 2015-2017

Twee derde van de 91 scholen die in het predicaat 2015-2017 hebben ontvangen, zegt dat toekenning van het predicaat gevolgen heeft gehad voor de school (tabel 5.2).

Tabel 5.2 Toekenning predicaat heeft gevolgen voor de school (n=91)

	Aantal	Percentage
Ja	61	67%
Nee	26	29%
Ik weet het niet	4	4%

Verreweg de meeste excellente scholen hebben (overwegend) positieve gevolgen ondervonden van het verwerven van het predicaat (tabel 5.3).

Tabel 5.3 Oordeel over gevolg verwerven van het predicaat (n=91)

	Aantal	Percentage
Positief	49	54%
Overwegend positief	35	39%
Neutraal	7	8%

Positieve gevolgen van toekenning predicaat

Het positieve effect dat door bijna alle excellente scholen wordt genoemd, is dat leerlingen en ouders trots zijn op de school (tabel 5.4). Daarnaast noemt een groot deel van de scholen redenen als de uitdaging om verder te gaan met de schoolontwikkeling, het gegroeide zelfbewustzijn en de positieve waardering door het bestuur.

Tabel 5.4 Positieve effecten van toekenning predicaat (n=91)

	Aantal	Percentage
Leerlingen en ouders zijn trots op de school	88	97%
Het is een uitdaging om verder te gaan met schoolontwikkeling	82	90%
Ons zelfbewustzijn is gegroeid	76	84%
We worden positief gewaardeerd door het bestuur	67	74%
Het heeft gezorgd voor teambuilding	57	63%
Het team is bewuster met onderwijskwaliteit bezig	55	61%
De onderwijsinhoudelijke uitwisseling met andere scholen is toegenomen	53	58%
We krijgen veel positieve aandacht van de media	53	59%
De omgeving neemt de school serieuzer	54	60%
We krijgen veel positieve aandacht van andere scholen	45	50%
De activiteiten die voor excellente scholen worden georganiseerd zijn leerzaam ²	37	41%
Het totaal aantal leerlingen neemt toe	36	40%
Het team is bewuster bezig met differentiëren	34	37%
De krimp van het leerlingenaantal is afgeremd	21	23%
Het aantal excellente leerlingen neemt toe	14	16%
Anders	14	16%

Onder andere positieve effecten melden scholen bijvoorbeeld dat ze de mogelijkheid hebben om deel te nemen aan regelluwe scholen of in het algemeen meer erkenning krijgen vanuit de omgeving van de school. Een school merkte op dat zij voor de vierde keer excellent zijn geworden en het effect daardoor wat is vervlakt.

De trots van leerlingen en ouders is tijdens de vorige evaluatie veel genoemd bij de open antwoorden en is dit jaar als antwoordcategorie toegevoegd. In die evaluatie zijn de uitdaging om verder te gaan met schoolontwikkeling en het gegroeide zelfbewustzijn de positieve effecten die het meest door de excellente scholen werden genoemd (in vergelijkbare frequenties als in deze evaluatie).

Twee Excellente Scholen verwoorden de effecten als volgt:

“Het doorlopen van het traject Excellente Scholen heeft tot gevolg dat je als team bewuster met onderwijs aan de slag bent. Team voelt zich door buitenstaanders gewaardeerd en stralen dit nu ook uit. Voor de teambuilding is dit positief. Er is een drive gekomen om goed onderwijs te (blijven) geven.”

² Denk bijvoorbeeld aan de Onthulling, de Ontmoeting en klankbordsessies.

“Het heeft onze school veel gebracht en voor de ouders en kinderen, levend in een achterstandswijk is het van belang dat de school die zij bezoeken een excellente school is waar ze trots op kunnen zijn.”

Negatieve effecten van toekenning predicaat

Iets meer dan de helft van de excellente scholen ervaart ook negatieve gevolgen van de toekenning van het predicaat. Het meest gehoorde negatieve effect is dat excellente scholen het gevoel hebben dat andere scholen het hen (bijna) kwalijk nemen dat zij hebben deelgenomen (tabel 5.5). Daarnaast noemt een derde van de scholen als negatief effect dat zij te veel verzoeken krijgen van scholen die hen willen bezoeken. Ook noemt iets minder dan een derde van de scholen dat zij te veel nieuwe aanmeldingen krijgen.

Tabel 5.5 Negatieve effecten van toekenning predicaat (n=46)

	Aantal	Percentage
Andere scholen nemen het ons (bijna) kwalijk dat we hebben deelgenomen	26	57%
We krijgen te veel verzoeken van scholen die ons willen bezoeken	15	33%
We krijgen te veel nieuwe aanmeldingen	14	30%
De verwachtingen ten aanzien van onze school zijn overspannen	12	26%
Andere scholen trekken (publiekelijk) onze excellentie in twijfel	12	26%
Onze leerlingenpopulatie wijzigt zich (de school trekt meer zorgleerlingen)	11	24%
Er wordt getrokken aan ons team (bijvoorbeeld werving door andere scholen)	7	15%
In de media wordt onze excellentie in twijfel getrokken	4	9%
Anders	7	15%

Onder andere negatieve effecten noemen scholen uiteenlopende zaken. Een school noemt dat het bestuur het excellentietraject niet serieus neemt. Een andere school geeft aan dat ouders op een vervelende manier hogere eisen stellen aan de school als excellente school. Een school noemt dat het excellentietraject door de omgeving negatief wordt beoordeeld en de school zich daartegen moest verweren.

Ook tijdens de vorige evaluatie noemden veel scholen als negatief effect dat veel scholen het hen (bijna) kwalijk namen dat ze hebben deelgenomen aan het traject, al gold dat toen voor een derde van de scholen die negatieve effecten ervoeren. Ook de andere negatieve effecten worden in de huidige evaluatie wat frequenter genoemd dan in 2015.

5.3 Als de school het predicaat niet heeft verworven

Een derde van de respondenten heeft in 2015 aan het traject meegedaan, maar heeft daarmee niet het predicaat Excellente School 2015-2017 verworven. Iets minder dan een derde van deze 32 scholen zegt dat deelname aan het traject gevolgen heeft gehad voor de school (tabel 5.6).

Tabel 5.6 Gevolgen van niet toekennen predicaat voor de school (deelnemers, n=32)

	Aantal	Percentage
Ja	10	31%
Nee	22	69%

Twee derde van de scholen die geen predicaat ontvingen, geeft aan dat de gevolgen daarvan neutraal zijn (tabel 5.7).

Tabel 5.7 Oordeel over gevolg niet verwerven van het predicaat (n=32)

	Aantal	Percentage
Positief	2	6%
Overwegend positief	3	9%
Neutraal	19	59%
Overwegend negatief	4	13%
Negatief	4	13%

Vrijwel al deze scholen zeggen dat ze trots zijn op wat de school heeft bereikt (tabel 5.8). Het merendeel van de scholen zegt dat het een uitdaging is om verder te gaan met de schoolontwikkeling en dat leerlingen en ouders trots zijn op de school.

Tabel 5.8 Positieve effecten van deelname aan traject (deelnemers, n=30)

	Aantal	Percentage
We zijn desondanks trots op wat we als school hebben bereikt	28	83%
Het is een uitdaging om verder te gaan met schoolontwikkeling	19	63%
Leerlingen en ouders zijn trots op de school	18	60%
Ons zelfbewustzijn is gegroeid	14	47%
Het team is bewuster met onderwijskwaliteit bezig	13	43%
We hebben nieuwe aangrijpingspunten om de onderwijskwaliteit te verbeteren/we werken nu aan de onderwijskwaliteit	13	43%
Het heeft gezorgd voor teambuilding	10	33%
Het team is bewuster bezig met differentiëren	5	17%
We hebben een beter inzicht in waar we staan ten opzichte van andere scholen	5	17%
De onderwijsinhoudelijke uitwisseling met andere scholen is toegenomen	3	10%
De activiteiten die voor deelnemers aan het traject worden georganiseerd zijn leerzaam	3	10%
Anders	5	17%

Onder andere positieve effecten noemt een school dat zij zich bewust zijn van de doelstelling en de ontwikkeling van de school en dat belangrijker vinden dan de beoordeling excellent. Een andere school noemt dat het een uitdaging was het persoonlijke leren en de criteria van de Inspectie samen te brengen. Een school noemt dat zij naar aanleiding van het traject het aanbod nogmaals onder de loep heeft genomen.

Een school beschrijft het als volgt:

“Een keer meedoen en je wordt besmet met het virus je onderwijs telkens te verbeteren. Mensen zijn enthousiast op mijn school. En juist nu we het predicaat niet hebben ontvangen voelt iedereen zich uitgedaagd.”

Twee derde van de scholen die het predicaat niet hebben verworven, zegt daarvan negatieve gevolgen te ondervinden. Driekwart van deze scholen zegt dat de school veel energie heeft gestoken in een traject dat niets heeft opgeleverd (tabel 5.9). Daarnaast bestaat er bij een aantal scholen verwarring binnen het team over wat er gedaan moet worden om het predicaat in de toekomst te verwerven.

Tabel 5.9 Negatieve gevolgen niet verwerven van predicaat (deelnemers, n=21)

	Aantal	Percentage
Er is veel energie geïnvesteerd in iets dat niets heeft opgeleverd	16	76%
Er is verwarring binnen het team over wat we moeten doen om t.z.t. wel het predicaat Excellente School te verwerven	10	48%
We verwachten minder nieuwe aanmeldingen	6	29%
Het zelfvertrouwen van het team is beschadigd geraakt	5	24%
Ouders spreken ons erop aan	3	14%
Negatieve media-aandacht	1	5%
Anders	8	38%

Onder andere negatieve effecten noemen scholen bijvoorbeeld dat het niet goed voelt dat een school in de buurt met mindere resultaten het predicaat wel heeft ontvangen. Verschillende scholen zijn kritisch over de beoordeling, zo vinden twee scholen dat de beoordeling te subjectief wordt uitgevoerd, een school vindt dat er te veel naar resultaten wordt gekeken en een school meent dat de Inspectie niet goed met vraaggestuurd onderwijs kan omgaan.

Ter illustratie weer twee voorbeelden van hoe scholen dit voorwoorden:

“Het uitblijven van de erkenning was een grote teleurstelling.”

“Nadat we drie jaar het predicaat hebben gehad en er intern alleen maar groei was, heeft het ons verbaasd dat we het nu niet kregen. We hebben de jury om toelichting gevraagd. Dit was een mooi en positief verhaal. Nu werd het nog moeilijker om te accepteren. We hebben voor de volgende ronde afgezien van deelname: het is voor ons momenteel te onzeker en het neigt naar subjectiviteit.”

Er zijn zes scholen die zich met verschillende afdelingen hebben aangemeld waarvan niet alle afdelingen het predicaat 2015-2017 hebben verworven. Een school geeft aan dat dit effect heeft gehad op de school, namelijk dat er harder wordt gewerkt aan de prestaties van de afdeling die het predicaat niet heeft gehaald. De overige vijf scholen geven aan dat deze ‘enkelvoudige’ toekenning geen effect heeft gehad.

5.4 Gevolgen die voormalige excellente scholen ondervonden

Ook tijdens de interviews met de vier scholen die in de voorliggende jaren het predicaat Excellente School hebben verworven, maar zich in 2015 niet opnieuw kandidaat hebben gesteld, zijn de gevolgen van de toekenning van het predicaat nog kort aan de orde gesteld. Deze scholen noemen verschillende positieve effecten. Het ontvangen van het predicaat heeft een boost gegeven aan het zelfvertrouwen van het team en scholen kregen positieve reacties uit de omgeving, onder andere van ouders en scholen uit de

omgeving. Een school meent dat het behalen van het predicaat nauwelijks effect heeft gehad, de school stond al goed bekend en het predicaat heeft dat beeld bevestigd.

Een school krijgt sinds het ontvangen van het predicaat in 2012, 2013 en 2014 meer aanmeldingen van leerlingen. Hoewel de school zich in 2015 niet heeft aangemeld, was dat ook in 2015 nog het geval. De andere drie scholen zeggen dat het behalen van het predicaat geen zichtbaar effect heeft gehad op het leerlingaantal.

Als negatieve effecten van de toekenning van het predicaat noemen deze voormalig excellente scholen met name de negatieve reacties van andere scholen of binnen het bestuur. Scholen geven aan dat deze reacties vaak gebaseerd zijn op jaloezie en afgunst. Een school zegt dat ook ouders vonden dat het logo Excellente Scholen opschepperig stond. Een andere school kreeg verbaasde reacties van ouders zoals “doen jullie dan zoiets speciaals?” Deze school zegt dat ouders de school gewoon goed vinden en vaak geen referentiekader hebben.

5.5 Kwantitatieve ontwikkelingen bij excellente scholen

In deze paragraaf verkennen we de effecten van de toekenning van het predicaat op de leerlingeninstream en op de onderwijsopbrengst. Hierbij vergelijken we ontwikkelingen bij excellente scholen van 2012, 2013 en 2014 met de ontwikkelingen binnen een controlegroep van vergelijkbare scholen in de regio waarin de excellente scholen zijn gevestigd. Voor de meest recente excellente scholen (toegewezen door de jury die onder verantwoordelijkheid van de Inspectie van het Onderwijs valt) is het nog te vroeg om ze in de analyse mee te nemen.

Een kanttekening is dat het predicaat jaarlijks aan een relatief kleine groep scholen is toegekend. De cijfers in dit hoofdstuk, die afkomstig zijn uit een analyse door DUO, moeten daarom gezien worden als een verkenning van mogelijke effecten.

Een tweede kanttekening betreft de scholen voor sbo en praktijkonderwijs. Deze scholen konden zich in 2013 voor het eerst aanmelden als kandidaat Excellente School en zijn daarom dan ook pas vanaf dat jaar meegenomen in de analyse. Ook scholen voor speciaal onderwijs kunnen vanaf 2013 in aanmerking komen voor het predicaat Excellente School. Door de kleine aantallen so-scholen die het predicaat hebben verworven en de grote versnippering binnen deze sector (so/vso; vier clusters) hebben we ervan afgezien om deze sector mee te nemen in de analyse.

Om de cijfers over excellente scholen te kunnen duiden, hebben we de excellente scholen vergeleken met andere scholen. Om te voorkomen dat

regionale verschillen te bepalend worden, is een referentiegroep (in de tabellen aangeduid als 'controlegroep') samengesteld met daarin de scholen die binnen een straal van tien kilometer van een excellente school liggen en die een overlappend onderwijsaanbod hebben.

5.5.1 Basisonderwijs

Ontwikkelingen in leerlingenpopulatie

In de onderstaande tabellen vergelijken we excellente scholen vanaf het jaar dat ze zich kandidaat hebben gesteld en waarvoor ze vervolgens het predicaat hebben ontvangen met een controlegroep die is samengesteld uit scholen in de regio waarin de excellente scholen liggen. De scholen voor sbo zijn vanaf 2013 meegenomen in de analyse.

De belangrijkste bevindingen (tabel 5.10) zijn:

- Excellente basisscholen laten een lichte groei zien, tegen de trend in. Bij excellente scholen in het sbo is het beeld minder helder; er is sprake van enige krimp, maar over de hele linie bezien is dat iets minder sterk dan bij vergelijkbare scholen in de regio. De groei en de mildere krimp kunnen effecten zijn van de toekenning van het predicaat Excellente School.
- Excellente basisscholen trekken meer gewichtenleerlingen dan de basisscholen in de regio. Voor zowel de excellente scholen als de scholen in de controlegroep geldt dat het percentage gewichtenleerlingen afneemt.
- De eerste generatie excellente basisscholen (2012) trok minder leerlingen uit apc-gebieden³ dan de controlegroep. In de twee volgende jaren kennen de excellente basisscholen juist een hoger percentage leerlingen uit apc-gebieden. Dat geldt ook voor de excellente sbo-scholen.
- De leerlingenpopulatie van excellente basisscholen is wat 'gekleurder' dan vergelijkbare scholen in de regio. Bij de sbo-scholen zijn de verschillen tussen excellente scholen en de scholen uit de controlegroep klein.
- Bij de samenstelling van de leerlingenpopulatie naar kenmerk (gewichtenleerlingen, leerlingen uit apc-gebied en percentage 'Nederlandse' leerlingen) lijken de ontwikkelingen niet een gevolg van de toekenning van het predicaat. Het gaat immers om verschillen die al optraden voor de toekenning van het predicaat.

³ Een armoedeprobleemcumulatiegebied (apc-gebied) is een gebied waar mensen met lage inkomens, niet-westerse allochtonen en uitkeringsontvangers een aanzienlijk deel van de bevolking vormen.

Tabel 5.10 Ontwikkeling leerlingenaantallen po (index (100) op jaar van deelname) en percentages naar achtergrondkenmerken

Po	2012	2013	2014	2015
Excellente scholen 2012	100,0	101,4	106,6	109,1
Controlegroep 2012	100,0	98,9	98,0	97,4
Excellente scholen 2013		100,0	106,2	109,3
Controlegroep 2013		100,0	99,1	98,6
Excellente scholen 2014			100,0	103,8
Controlegroep 2014			100,0	99,4
Sbo	2012	2013	2014	2015
Excellente scholen 2013		100,0	96,8	97,2
Controlegroep 2013		100,0	99,7	93,9
Excellente scholen 2014			100,0	99,4
Controlegroep 2014			100,0	91,9

% gewichtenleerlingen⁴

Po	2012	2013	2014	2015
Excellente scholen 2012	18,0%	16,4%	15,6%	14,6%
Controlegroep 2012	12,5%	11,7%	10,8%	9,9%
Excellente scholen 2013		21,1%	19,6%	18,1%
Controlegroep 2013		11,8%	10,8%	10,0%
Excellente scholen 2014			14,7%	14,0%
Controlegroep 2014			10,8%	10,0%

% leerlingen afkomstig uit apc-gebied

Po	2012	2013	2014	2015
Excellente scholen 2012	20,4%	21,0%	21,3%	21,5%
Controlegroep 2012	22,3%	22,6%	22,9%	23,2%
Excellente scholen 2013		32,0%	31,6%	31,3%
Controlegroep 2013		23,0%	23,4%	23,7%
Excellente scholen 2014			29,0%	28,8%
Controlegroep 2014			22,8%	23,1%
sbo	2012	2013	2014	2015
Excellente scholen 2013		18,9%	19,8%	19,7%
Controlegroep 2013		13,6%	12,8%	12,6%
Excellente scholen 2014			23,2%	23,0%
Controlegroep 2014			13,8%	13,5%

⁴ Het gewicht van een leerling wordt bepaald aan de hand van het opleidingsniveau van zijn of haar ouders.

Tabel 5.10 vervolg
% leerlingen Nederlandse achtergrond

Po	2012	2013	2014	2015
Excellente scholen 2012	63,8%	63,2%	62,2%	61,5%
Controlegroep 2012	71,4%	71,2%	70,9%	70,3%
Excellente scholen 2013		59,3%	58,8%	58,7%
Controlegroep 2013		70,8%	70,5%	70,2%
Excellente scholen 2014			66,2%	65,6%
Controlegroep 2014			71,7%	71,2%
Sbo	2012	2013	2014	2015
Excellente scholen 2013		74,9%	75,3%	73,3%
Controlegroep 2013		74,0%	73,4%	72,3%
Excellente scholen 2014			77,1%	76,4%
Controlegroep 2014			73,0%	73,2%

Ontwikkelingen in leerlingenopbrengsten en uitstroom

De belangrijkste bevindingen bij de vergelijking van enkele opbrengst- en uitstroomgegevens (tabel 5.11) zijn:

- Excellente basisscholen scoren in het jaar dat ze zich hebben kandidaat gesteld gemiddeld al wat hoger op de cito-eindtoets dan de scholen uit de controlegroep. De excellente scholen van 2012 en 2013 houden dit verschil vast in de volgende jaren. We zien hierbij geen effect van toekenning van het predicaat.
- De eerste generatie excellente basisscholen (2012) kent relatief gezien minder leerlingen die uitstromen naar leerwegondersteunend onderwijs (lwoo⁵) dan de controlegroep, de tweede generatie (2013) kent een percentage dat vergelijkbaar is met de controlegroep. De derde generatie, ten slotte, kent in het jaar dat ze zich kandidaat heeft gesteld een lager percentage uitstroom naar lwoo. Ook hierbij is geen sprake van een effect van toekenning van het predicaat, maar van continuering van eerdere verschillen.

Tabel 5.11 Ontwikkeling opbrengsten po citoscore en uitstroom lwoo

Po	2012	2013	2014
Excellente scholen 2012	538,1	537,2	537,6
Controlegroep 2012	535,1	535,0	535,3
Excellente scholen 2013		536,7	536,7
Controlegroep 2013		535,0	535,5
Excellente scholen 2014			538,0
Controlegroep 2014			535,3

⁵ Het lwoo is er voor vmbo-leerlingen die extra hulp nodig hebben bij het behalen van hun diploma.

Tabel 5.11 vervolg
% leerlingen dat uitstroomt naar Iwoo

Po	2012	2013	2014
Excellente scholen 2012	6,4%	6,7%	6,4%
Controlegroep 2012	9,4%	9,4%	9,0%
Excellente scholen 2013		9,5%	8,5%
Controlegroep 2013		9,5%	9,0%
Excellente scholen 2014			5,9%
Controlegroep 2014			9,1%

5.5.2 Voortgezet onderwijs

Ontwikkelingen in leerlingenpopulatie

Op een vergelijkbare wijze als bij het basisonderwijs zijn bij het voortgezet onderwijs de excellente scholen per jaar vergeleken met een controlegroep van vergelijkbare scholen binnen de regio waarin de excellente scholen zijn gevestigd. Het praktijkonderwijs kan zich sinds 2013 kandidaat stellen voor het predicaat en is daarom vanaf 2013 meegenomen in de analyse.

In de tabel 5.12 presenteren we de cijfers. De belangrijkste bevindingen zijn:

- De leerlingenaantallen van de afdelingen die in 2012 excellent zijn geworden, groeien in de daarop volgende jaren sterker dan de afdelingen van scholen uit de controlegroep. In 2013 zien we deze ontwikkeling niet meer zo eenduidig (sterkere groei bij vmbo en pro, minder sterke groei bij havo en vwo). Bij de afdelingen van excellente scholen van 2014 zien we bij vmbo, havo en pro weer een wat sterkere groei dan bij de scholen uit de controlegroep, bij het vwo is de groei juist wat minder sterk. Al met al zijn de ontwikkelingen te weinig eenduidig om te kunnen spreken van effecten van toekenning van het predicaat.
- In vergelijking met de scholen uit de controlegroepen trekken de excellente scholen minder leerlingen uit apc-gebieden en meer leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Gemiddeld genomen zijn de excellente scholen in het voortgezet onderwijs dus wat witter. Dit verschil bestaat echter al vanaf het moment dat de scholen zich kandidaat stellen en is geen gevolg van de toekenning van het predicaat.
- Over het geheel genomen heeft het toekennen van het predicaat binnen het voortgezet onderwijs geen grote invloed op de ontwikkelingen in leerlingenstromen, de ontwikkelingen in de samenstelling van de groep excellente scholen zijn in grote lijnen vergelijkbaar met de controlegroep.

Tabel 5.12 Ontwikkeling leerlingenaantallen vo (index (100) op jaar van deelname) en percentages naar achtergrondkenmerken

		2012	2013	2014	2015
VMBO	Excellent 2012	100,0	102,7	106,2	107,2
	Controlegroep 2012	100,0	101,8	103,0	102,3
HAVO	Excellent 2012	100,0	106,6	110,7	117,4
	Controlegroep 2012	100,0	100,3	102,4	100,1
VWO	Excellent 2012	100,0	103,6	106,7	109,2
	Controlegroep 2012	100,0	101,5	104,5	107,3
		2012	2013	2014	2015
VMBO	Excellent 2013		100,0	103,7	104,0
	Controlegroep 2013		100,0	101,0	99,5
HAVO	Excellent 2013		100,0	100,2	106,3
	Controlegroep 2013		100,0	104,0	107,0
VWO	Excellent 2013		100,0	101,1	102,0
	Controlegroep 2013		100,0	103,5	106,9
PRO	Excellent 2013		100,0	104,5	108,1
	Controlegroep 2013		100,0	93,9	93,9
		2012	2013	2014	2015
VMBO	Excellent 2014			100,0	102,0
	Controlegroep 2014			100,0	99,2
HAVO	Excellent 2014			100,0	106,5
	Controlegroep 2014			100,0	103,7
VWO	Excellent 2014			100,0	101,8
	Controlegroep 2014			100,0	103,2
PRO	Excellent 2014			100,0	103,7
	Controlegroep 2014			100,0	97,6

Nieuwe instroom in eerste jaar (index (100) op jaar van kandidaatstelling)

	2012	2013	2014	2015
Excellente scholen 2012	100,0	103,8	102,0	99,7
Controlegroep 2012	100,0	99,7	99,7	99,8
Excellente scholen 2013		100,0	101,6	101,3
Controlegroep 2013		100,0	100,0	100,1
Excellente scholen 2014			100,0	101,4
Controlegroep 2014			100,0	100,5

% leerlingen afkomstig uit apc-gebied

	2012	2013	2014	2015
Excellente scholen 2012	12,7%	17,5%	17,0%	17,1%
Controlegroep 2012	22,3%	28,1%	27,9%	27,6%
Excellente scholen 2013		21,2%	20,7%	20,7%
Controlegroep 2013		27,7%	27,6%	27,5%
Excellente scholen 2014			16,3%	16,1%
Controlegroep 2014			28,1%	28,0%

Tabel 5.12 vervolg
% leerlingen Nederlandse etniciteit

	2012	2013	2014	2015
Excellente scholen 2012	80,4%	80,2%	79,9%	79,6%
Controlegroep 2012	70,6%	70,6%	70,7%	70,8%
Excellente scholen 2013		76,2%	76,0%	75,9%
Controlegroep 2013		69,9%	70,0%	69,8%
Excellente scholen 2014			77,5%	77,5%
Controlegroep 2014			68,4%	68,4%

Ontwikkelingen in leerlingopbrengsten

De belangrijkste bevindingen bij de vergelijking van enkele opbrengstgegevens (tabel 5.13) zijn:

- Op één uitzondering na halen de excellente scholen (2012, 2013 en 2014) in het jaar van toekenning (eerste gevulde kolom) een hoger gemiddelde bij het centraal examen. De enige uitzondering hierop vormen de excellente havo's in 2012 (gemiddelde excellente scholen gelijk aan controlegroep). In het jaar na de toekenning weten de excellente scholen van 2012 en 2013 het wat hogere gemiddelde vast te houden. Evenals bij het basisonderwijs zien we hierbij geen effect van toekenning van het predicaat, het gaat om een verschil dat zich al voordeed voor de scholen het predicaat verwierven en dat ze weten vast te houden.
- Voor het vmbo en het vwo geldt dat de excellente scholen van 2012 ook in het tweede jaar nadat ze het predicaat hebben verworven een hoger gemiddelde halen dan de controlegroep, de excellente havo's halen daarbij opnieuw hetzelfde gemiddelde als de controlegroep.
- Excellente scholen (2012, 2013 en 2014) halen in het jaar dat ze het predicaat hebben verworven een hoger slagingspercentage dan de scholen uit de controlegroep. Ook dit weten de excellente scholen van 2012 en 2013 in het tweede jaar vast te houden. Voor de excellente scholen van 2012 geldt dit, op de havo na, eveneens voor het derde jaar. Ook hierbij is eerder sprake van een kenmerk van deze scholen dan van een gevolg van toekenning van het predicaat.

Tabel 5.13 Ontwikkeling opbrengsten vo - gemiddelde cijfers centraal examen en slagingspercentages

		2012	2013	2014
Vmbo	Excellent 2012	6,56	6,60	6,67
	Controlegroep 2012	6,48	6,52	6,55
Havo	Excellent 2012	6,56	6,58	6,53
	Controlegroep 2012	6,56	6,50	6,53
Vwo	Excellent 2012	6,97	6,93	6,99
	Controlegroep 2012	6,77	6,72	6,78

Tabel 5.13 Vervolg

		2012	2013	2014
Vmbo	Excellent 2013		6,61	6,65
	Controlegroep 2013		6,52	6,55
Havo	Excellent 2013		6,58	6,53
	Controlegroep 2013		6,47	6,48
Vwo	Excellent 2013		6,87	6,95
	Controlegroep 2013		6,73	6,79
		2012	2013	2014
Vmbo	Excellent 2014			6,67
	Controlegroep 2014			6,55
Havo	Excellent 2014			6,53
	Controlegroep 2014			6,47
Vwo	Excellent 2014			6,95
	Controlegroep 2014			6,79

Slagingspercentage

		2012	2013	2014
Vmbo	Excellent 2012	95,3%	96,3%	97,0%
	Controlegroep 2012	91,7%	94,0%	94,4%
Havo	Excellent 2012	91,8%	92,2%	87,2%
	Controlegroep 2012	89,5%	87,9%	91,4%
Vwo	Excellent 2012	93,3%	91,3%	96,0%
	Controlegroep 2012	91,3%	89,4%	92,5%
		2012	2013	2014
Vmbo	Excellent 2013		97,1%	96,4%
	Controlegroep 2013		93,7%	94,1%
Havo	Excellent 2013		91,9%	89,5%
	Controlegroep 2013		86,7%	87,6%
Vwo	Excellent 2013		90,7%	94,9%
	Controlegroep 2013		89,4%	92,7%
		2012	2013	2014
Vmbo	Excellent 2014			97,0%
	Controlegroep 2014			94,3%
Havo	Excellent 2014			90,3%
	Controlegroep 2014			87,6%
Vwo	Excellent 2014			95,2%
	Controlegroep 2014			92,6%

5.6 Conclusie

De scholen die zich in 2015 kandidaat hebben gesteld voor het predicaat Excellente Scholen 2015-2017 vormen op de kenmerken sector, denominatie en regio geen representatieve afspiegeling van het Nederlandse onderwijs. Het basisonderwijs is ondervertegenwoordigd en datzelfde geldt bijvoorbeeld ook voor verschillende regio's. Als gevolg van de selectieve aanmelding wijken ook de Excellente Scholen 2015-2017 in samenstelling af de totale populatie scholen in Nederland.

Zowel de Excellente Scholen 2015-2017 als de scholen die het predicaat niet ontvingen, noemen de uitdaging om verder te gaan met schoolontwikkeling en het gegroeide zelfbewustzijn vaak als positief effect. Het is verleidelijk om deze effecten te beschouwen als algemene opbrengsten van het traject. Opvallend is verder dat veel excellente scholen aangeven het gevoel te hebben dat de omgeving van de school en dan met name andere scholen negatief reageren op de toekenning van het predicaat aan de school.

Hoewel veel scholen die het predicaat niet ontvingen zeiden te leren van deelname aan het traject, leeft er onder deze scholen ook teleurstelling dat deelname ondanks de energie die erin is gestoken geen predicaat heeft opgeleverd.

De basisscholen die in 2012, 2013 en/of 2014 het predicaat Excellente School hebben verworven, profiteren van een groei van het leerlingenaantal. Dat geldt niet alleen voor het eerste jaar, maar ook voor het tweede jaar nadat de scholen het predicaat ontvingen. De trend bij vergelijkbare scholen is een lichte krimp. Excellente scholen voor speciaal basisonderwijs groeien niet, maar lijken wat minder te krimpen dan de controlegroep. De ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs zijn minder eenduidig. Het lijkt in deze sector voorbarig om te spreken van effecten van toekenning van het predicaat.

Excellente scholen wijken qua samenstelling iets af van scholen uit de controlegroep. Kort samengevat komt het erop neer dat excellente basisscholen iets 'zwarter' zijn dan de scholen uit de controlegroep en excellente scholen voor het voortgezet onderwijs juist iets 'witter'. De toekenning van het predicaat lijkt geen grote invloed te hebben op de ontwikkeling van de samenstelling; hierbij volgen de excellente scholen de trends die we ook bij de controlegroep zien.

In het jaar dat excellente scholen zich kandidaat hebben gesteld, scoren ze gemiddeld al iets hoger bij de Cito-eindtoets en het centraal examen dan de controlegroep. Het verschil tussen excellente scholen en de scholen van de controlegroep blijft in de eerste jaren na de toewijzing van het predicaat in grote lijnen in stand.

6 LEREN VAN ELKAAR

Doelstellingen van de toekenning van het predicaat Excellente School zijn dat andere scholen zich aan de excellente scholen kunnen optrekken en dat excellente scholen ervaringen met elkaar kunnen uitwisselen. In hoeverre wordt dit in de praktijk gerealiseerd? Welke belemmeringen zijn er? Welke mogelijkheden tot verbetering zijn er? In hoeverre is er behoefte aan nieuwe initiatieven zoals bijeenkomsten met excellente scholen? In dit hoofdstuk willen we deze vragen beantwoorden.

6.1 Leren van elkaar?

De afgelopen vier schooljaren hebben zo'n 25 scholen onze school bezocht. Dit heeft tot mooie onderwijsgesprekken geleid. Wij geloven erg in "scholen leren van elkaar". (citaat uit de vragenlijst van een Excellente School)

Een ruime meerderheid van de scholen die zich kandidaat hebben gesteld voor het predicaat ('deelnemers') denkt dat scholen kunnen leren van scholen die het predicaat Excellente School hebben verworven. Scholen die niet hebben deelgenomen aan het traject, zijn daar niet altijd van overtuigd: 39 procent van deze scholen meent dat dit wel het geval kan zijn, 17 procent meent dat dat niet zo is en de grootste groep, 44 procent, weet het niet.

Tabel 6.1 Scholen kunnen iets leren van scholen die het predicaat Excellente School hebben verworven

	Deelnemers (n=123)	Niet-deelnemers (n=233)
Ja	85%	39%
Nee	2%	18%
Dat weet ik niet	13%	43%

Zowel excellente scholen als scholen die het predicaat niet hebben ontvangen, merken in de toelichting bij deze vraag op dat het altijd leerzaam is om te kijken hoe collega's werken.

Verschillende scholen voegen daaraan toe dat het daarbij niet uitmaakt of een school nu een predicaat heeft of niet. De scholen tonen ze zich vaak zelfbewust, "we hebben ook iets dat we kunnen laten zien". Ze wijzen daarbij op het excellentieprofiel van de school of op de manier van werken van de school. Hoewel de deelnemers vaak positief zijn over de ervaringen met leren van elkaar, zijn er ook die wat mindere ervaringen hebben ("de bijeenkomsten vielen tegen"). Wat scholen eruit halen, is afhankelijk van de mate waarin ze in

de contacten willen investeren. Er zijn overigens geen aanwijzingen dat deelnemers actiever zijn met leren van elkaar dan niet deelnemers. Verschillende niet-deelnemers die menen dat scholen iets kunnen leren van excellente scholen zeggen dat los te zien van het predicaat, “je kunt altijd iets leren van een andere school”. Andere scholen geven als voorbeeld de voorlichting over het traject of noemen meer onderwijsinhoudelijke zaken, schoolontwikkeling en verbetertrajecten als onderwerpen waarover ze iets kunnen leren van excellente scholen.

Onder de niet-deelnemers die vinden dat ze niets kunnen opsteken van excellente scholen, zijn er verschillende die zeggen dat elke school anders is en binnen een andere, schooleigen context werkt. Deze verschillen maken dat de school eigen oplossingen moet vinden voor waar ze tegenaan loopt. Andere niet-deelnemers staan sceptisch tegenover het traject en vinden excellente scholen onvoldoende onderscheidend.

Uit interviews met voormalige excellente scholen die zich niet kandidaat hebben gesteld in 2015

Op de vraag of scholen nadat zij excellent zijn geworden bezig zijn geweest met het ‘leren van elkaar’ wordt wisselend geantwoord. Een school zegt druk bezig te zijn met het traject regelluwe school en geen tijd heeft om kennis te delen. Twee scholen melden dat zij eerder al veel contact met andere scholen hadden, bijvoorbeeld door middel van samenwerkingsverbanden of omdat zij als goede Daltonschool bekend stonden binnen de Daltonvereniging. Een school zegt dat zij iets meer schoolbezoeken krijgen sinds zij excellent zijn geworden.

Tot slot noemt een van de scholen dat zij na het behalen van het predicaat gericht bezig zijn met het leren van elkaar. Volgens de jury was een van de sterke punten van het excellentiebeleid van de school de plusklas. Hierdoor deelt de school binnen de scholengroep kennis over de plusklas en zijn zij bezig met het ondersteunen van andere scholen om een plusklas op te zetten.

Externe partijen

Tijdens de interviews met externe partijen is gevraagd wat zij terug horen over leren van elkaar. Ouders en Onderwijs merkt op dat scholen steeds meer van elkaar leren, bezig zijn met experimenteren (bijvoorbeeld met regelluwe scholen) en het bieden van maatwerk. Ouders en Onderwijs benadrukt het belang van dat scholen zich openstellen voor andere scholen en voorbeelden uitdragen ter inspiratie; op deze manier wordt onderwijs gezamenlijk naar een hoger plan getrokken. Ouders en Onderwijs vraagt zich soms wel af of de school dit puur doet om het beste onderwijs na te streven, of vanuit concurrentieoogpunt.

De overige externe partijen horen weinig over scholen die van elkaar leren. Wat wel opvalt is dat, als zij iets horen, het gaat om scholen die trots zijn en dat graag aan anderen laten zien en kennis willen delen. Daarnaast merkt de PO-Raad op dat er door excellente scholen verbinding wordt gezocht met

andere scholen om zelf verder door te ontwikkelen. De AOb stelt dat het een mooi uitgangspunt is dat scholen van elkaar leren, maar dat zij er weinig vertrouwen in hebben dat dit ook echt gebeurt.

6.2 Contact met excellente scholen

Ruim twee derde van de deelnemers heeft weleens contact opgenomen met een (andere) school die het predicaat Excellente School heeft verworven (tabel 6.2). Niet-deelnemers hebben minder vaak contact opgenomen met een excellente school. Bijna veertig procent van de respondenten geeft aan dat weleens gedaan te hebben.

Tabel 6.2 School heeft weleens contact opgenomen met een (andere) school die het predicaat Excellente School heeft verworven

	Deelnemers (n=123)	Niet-deelnemers (n=233)
Ja	69%	37%
Nee	31%	60%
Dat weet ik niet		3%

Bij de deelnemers zegt meer dan de helft van de scholen dat deze contacten te bestempelen zijn als reguliere contacten (tabel 6.3), bij de niet-deelnemers noemt bijna tachtig procent van de respondenten dit als de reden om contact op te nemen met de excellente school. Onder deelnemers is het gebruikelijker dat ze excellente scholen benaderen om informatie te vragen over de onderwijsaanpak van de school dan onder de respondenten die niet aan het traject hebben deelgenomen. Uitwisseling van deze informatie kun je zien als een vorm van 'leren van elkaar'.

Tabel 6.3 Reden voor het contact

	Deelnemers (n=123)	Niet-deelnemers (n=233)
Het was een regulier contact (we kennen de school al langer)	55%	78%
Om informatie te vragen over de onderwijsaanpak van de school	47%	21%
Om informatie te vragen over het traject Excellente Scholen	29%	13%
Anders	9%	3%

Andere redenen voor het contact die deelnemers noemen, zijn het leren van elkaar, het inspireren van elkaar en het uitwisselen van gedachten en mogelijkheden. Niet-deelnemers noemen als andere redenen voor het contact om eigen mogelijkheden te verkennen, uit belangstelling en collegialiteit of contact via een vorm van visitatie/consultatie.

Ook in de interviews met de vier voormalig excellente scholen zijn leren van elkaar en de contacten met andere scholen ter sprake gebracht. Contacten die deze scholen noemen, lopen bijvoorbeeld via het samenwerkingsverband of het netwerk van Daltonscholen en hebben volgens hen geen directe relatie met hun status als voormalige excellente school. Een school ondersteunt andere scholen bij het opzetten van een plusklas; de aandacht voor meer- en hoogbegaafden in onder meer een plusklas was een aspect dat de school noemde als excellentiegebied. Een school noemde als voorbeeld van uitwisseling tussen scholen het netwerk van scholen die deelnemen aan de pilot regelluwe scholen.

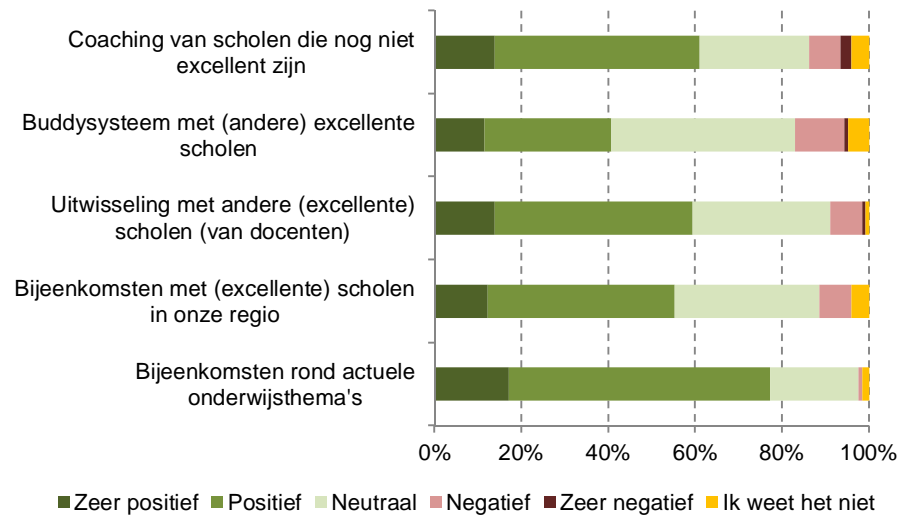
6.3 Behoeftte aan nieuwe initiatieven

Er bestaan nogal wat vormen waarin leren van elkaar kan plaatsvinden. Om meer inzicht te krijgen in waar scholen behoefte aan kunnen hebben, hebben we zowel aan deelnemers als aan niet-deelnemers enige opties van leren van excellente scholen voorgelegd en gevraagd hoe ze tegenover deze opties staan.

Het merendeel van de deelnemers aan het traject Excellente Scholen staat positief tegenover het organiseren van bijeenkomsten rond actuele onderwijsthema's (figuur 5.1).¹ Ook over coaching van scholen die nog niet excellent zijn, uitwisseling met (excellente) scholen van docenten en bijeenkomsten met (excellente) scholen in de regio is een meerderheid positief. Het enthousiasme voor buddysystemen met excellente scholen is wat minder.

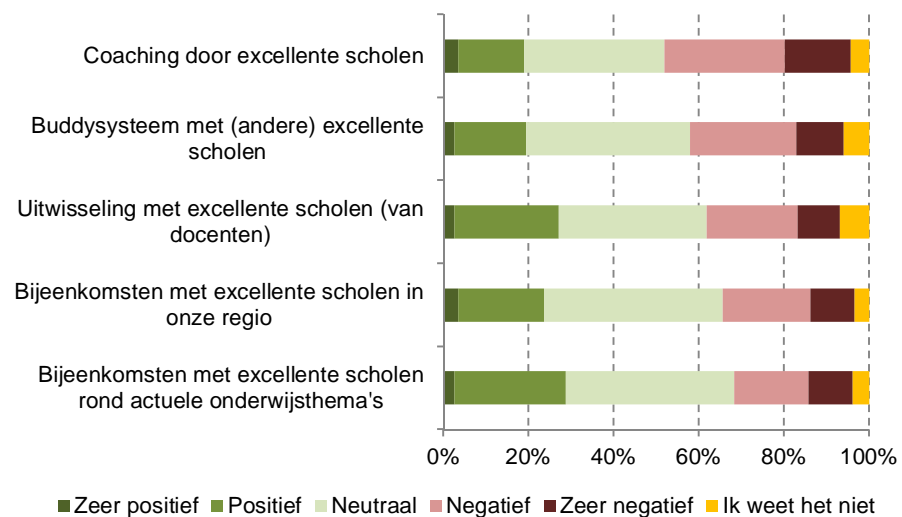
¹ De cijfers die bij deze en de volgende figuur horen zijn opgenomen in Bijlage 3.

Figuur 6.1 Houding tegenover mogelijke initiatieven rond leren van elkaar (deelnemers, n=123)

Dezelfde mogelijke initiatieven zijn voorgelegd aan de respondenten van scholen die niet hebben deelgenomen aan het traject. De initiatieven zijn wel zo geformuleerd dat excellente scholen als aanbieder kunnen worden opgevat. De behoefte aan de genoemde initiatieven is onder deze respondenten gering.

Figuur 6.2 Houding tegenover mogelijke initiatieven rond leren van elkaar (niet-deelnemers, n=233)

6.4 Conclusies

De scholen die in 2015 aan het traject Excellente Scholen hebben deelgenomen, onderschrijven dat scholen wat kunnen leren van excellente scholen. De respondenten van scholen die niet aan het traject hebben deelgenomen, zijn daarvan minder overtuigd. Excellente scholen vinden ook dat ze iets te bieden hebben. Hoewel dat niet direct als vraag is voorgelegd, blijkt uit de antwoorden op de open vragen en uit de interviews wel dat scholen in het algemeen het nut van leren van elkaar onderschrijven, al hoeft een school niet per se excellent te zijn om als goed voorbeeld te kunnen dienen.

Excellente scholen worden benaderd door zowel deelnemers als niet-deelnemers, waarbij de deelnemers vaker contact met excellente scholen hebben gezocht dan niet-deelnemers. De helft van de deelnemers heeft wel eens contact gezocht met een excellente school om informatie in te winnen over de onderwijsaanpak van die school. Onder de respondenten van niet-deelnemers geldt dat voor een op de zeven van de respondenten.

Om te peilen wat de behoefte aan nieuwe initiatieven is, is er een aantal voorbeelden van dergelijke voorbeelden aan de respondenten voorgelegd. Excellente scholen en scholen die hebben deelgenomen aan het traject, maar het predicaat niet hebben ontvangen, lijken wel iets te zien in verschillende van de genoemde initiatieven. De animo onder respondenten van scholen op wie de 'nieuwe' initiatieven gericht zouden kunnen zijn, is echter gering. In algemene zin lijkt dit gebrek aan animo, maar ook het ontbreken van het geloof onder een deel van de respondenten dat excellente scholen iets te bieden hebben, een belangrijke belemmering bij de vormgeving van leren van elkaar in relatie tot excellente scholen.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1
Kenmerken respons niet-deelnemers
Tabel B1.1 Achtergrondkenmerken respondenten niet-deelnemers (n=233)

Sector	aantal	percentage	verwacht percentage
Po en sbo	133	57%	88%
So en vso	12	5%	4%
Vo en pro	88	38%	8%

Denominatie	aantal	percentage	verwacht percentage
Openbaar	34	23%	31%
Rooms-katholiek	42	29%	29%
Protestants-christelijk	39	27%	28%
Algemeen bijzonder	21	14%	8%
Overig	10	7%	3%

Regio	aantal	percentage	verwacht percentage
Noord	18	8%	15%
Oost	70	30%	24%
West	101	43%	39%
Zuid	44	19%	22%

Provincie	aantal	percentage	verwacht percentage
Groningen	5	2%	4%
Friesland	8	3%	6%
Drenthe	5	2%	4%
Overijssel	21	9%	8%
Flevoland	5	2%	3%
Gelderland	44	19%	14%
Utrecht	21	9%	7%
Noord-Holland	35	15%	14%
Zuid-Holland	45	19%	18%
Zeeland	4	2%	3%
Noord-Brabant	30	13%	13%
Limburg	10	4%	6%

BIJLAGE 2

Overzicht gesprekspartners telefonische interviews

Interviews niet-deelnemers

Twee basisscholen, twee scholen voor voortgezet onderwijs en een locatie met (voortgezet) speciaal onderwijs (Flevoland, Drenthe, Friesland (2x), Zeeland).

Interviews met voormalige excellente scholen die zich niet kandidaat hebben gesteld in 2015

Twee basisscholen en twee scholen voor voortgezet onderwijs (Zeeland, Utrecht, Noord-Brabant (2x)).

Interviews externe partijen

Algemene Onderwijs Bond (AOB):

Aziza Badouri (beleidsmedewerker onderwijs)

Landelijke Ouderraad:

Arline Spierenburg (thema adviseur, voornamelijk ouderbetrokkenheid)

PO-Raad:

Mark Weekenborg (manager onderwijskwaliteit/projecten)

VO-raad:

Hélène van Oostrom (beleidsadviseur)

BIJLAGE 3
Tabellen bij figuur 6.1 en figuur 6.2
Figuur B3.1 Houding tegenover mogelijke initiatieven rond leren van elkaar (deelnemers, n=123)

	Ze er positief	Positief	Neutraal	Negatief	Ze er negatief	Ik weet het niet
Coaching van scholen die nog niet excellent zijn	14%	47%	25%	7%	2%	4%
Buddysysteem met (andere) excellente scholen	11%	29%	42%	11%	1%	5%
Uitwisseling met andere (excellente) scholen (van docenten)	14%	46%	32%	7%	1%	1%
Bijeenkomsten met (excellente) scholen in onze regio	12%	43%	33%	7%	0%	4%
Bijeenkomsten rond actuele onderwijsthema's	17%	60%	20%	1%	0%	2%

Figuur B3.2 Houding tegenover mogelijke initiatieven rond leren van elkaar (niet-deelnemers, n=233)

	Ze er positief	Positief	Neutraal	Negatief	Ze er negatief	Ik weet het niet
Coaching door excellente scholen	3%	15%	33%	28%	15%	4%
Buddysysteem met (andere) excellente scholen	3%	17%	39%	25%	11%	6%
Uitwisseling met excellente scholen (van docenten)	3%	24%	35%	21%	10%	7%
Bijeenkomsten met excellente scholen in onze regio	3%	20%	42%	21%	10%	3%
Bijeenkomsten met excellente scholen rond actuele onderwijsthema's	3%	26%	39%	18%	10%	4%

Regioplan Beleidsonderzoek

Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
T 020 531 531 5
E info@regioplan.nl
I www.regioplan.nl